

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Vězni ve Věznici Pardubice z pohledu zaměstnanců

Denisa Stejskalová

Bakalářská práce

2024

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2022/2023

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Denisa Stejskalová**
Osobní číslo: **H21050**
Studijní program: **B0288A250002 Humanitní studia**
Specializace: **Humanitní studia – Specializace v sociologicko-antropologických vědách**
Téma práce: **Vězni ve Věznici Pardubice z pohledu zaměstnanců**
Zadávací katedra: **Katedra věd o výchově**

Zásady pro vypracování

Bakalářská práce pojednává o každodenním životě vězňů ve věznici v Pardubicích. Práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou. Teoretická část se zabývá poznatky o dané problematice z odborné literatury, definicemi a faktory, které na vězně působí. V praktické části se využívá teoretických zkušeností a šetření pomocí rozhovoru s personálem věznice. Cílem výzkumu je poukázat, jakým způsobem žijí vězni ve věznicích, jak funguje jejich každodenní režim a také poukázat na možnosti, které jsou jim v rámci výkonu k dispozici.

Rozsah pracovní zprávy:

Rozsah grafických prací:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

BAJCURA, Lubomír. *Práva vězně: Od vazby po propuštění z trestu odnětí svobody*. Praha: Grada, 1999. ISBN 80-716-9555-6.

ČERNÍKOVÁ, Vratislava; MAKARIUSOVÁ, Vlasta. *Úvod do penologie*. 1. vyd. Praha: Sociálně-právní institut, s. r. o. Most, 1997. ISBN 80-7251-104-1.

ČERNÍKOVÁ, Vratislava et al. *Sociální ochrana: Terciální prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-138-0.

DIRGA, L., J. HASMANOVÁ MARHÁNKOVÁ. 2014. "Nejasné vztahy moci – oženi očima českých dozorců." *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 50 (1)

DRAHÝ, F., J. HŮRKA, M. PETRAS. 2018. *SARPO. Charakteristiky odsouzených v českých věznicích*. Deskriptivní studie. Praha: Vězeňská služba České republiky

DRAHÝ, František; HŮRKA, Jindřich a PETRAS, Michal. *SARPO: charakteristiky odsouzených v českých věznicích*. Praha: Vězeňská služba České republiky, 2018. ISBN 978-80-270-5197-7.

NEDOROST, Libor. *Vězeňství a správa vězeňství v ČR*. 1. vyd. . Brno: Masarykova univerzita , 1995. ISBN 80-210-1114-9

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Tomáš Retka, Ph.D.

Katedra sociální a kulturní antropologie

Datum zadání bakalářské práce: **31. března 2023**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2024**

---

doc. Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D.
děkan

Ing. Jaroslav Myslivec, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2023

PROHLÁŠENÍ

Práci s názvem Vězni ve Věznici Pardubice z pohledu zaměstnanců, jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne .....

Podpis autorky.....

PODĚKOVÁNÍ

Tímto bych ráda poděkovala vedoucímu práce panu Mgr. Tomášovi Retkovi, PhD., za ochotu a pomoc při psaní bakalářské práce. Zároveň bych ráda poděkovala Věznici Pardubice za možnost spolupráce, bez které by tato práce nevznikla. Velké díky patří mé rodině a partnerovi za pomoc a podporu v průběhu celého mého studia.

Abstrakt

Závěrečná práce je zaměřena na Věznici Pardubice, konkrétněji na její vězně z pohledu odborných zaměstnanců. Teoretická část obsahuje několika kapitol, ve kterých je popsána legislativa České republiky. Podstatnou kapitolu tvoří výkon trestu odnětí svobody, který obsahuje několik podkapitol zabývajících se historií vězeňství v Čechách, ukládání jednotlivých typů trestu, profilace věznic či skrytý život vězňů. Poslední kapitola je zaměřena na Věznici Pardubice a její resocializační programy, terapeutické aktivity, ale také vnitřní řád věznice. V praktické části je vymezen cíl, průběh a výsledky výzkumu. Výzkumné šetření je prováděno kvalitativní formou a polostrukturované rozhovory jsou vedeny s odbornými zaměstnanci věznice.

Klíčová slova

výkon trestu, Věznice Pardubice, odnětí svobody, odborní zaměstnanci věznice, život vězňů

Abstract

The final thesis focuses on Pardubice Prison, specifically on its inmates from the perspective of professional staff. The theoretical part consists of several chapters describing the legal framework followed in the process. A significant chapter is dedicated to the execution of imprisonment, which includes subchapters dealing with the history of imprisonment in the Czech Republic, the imposition of various types of sentences, prison profiling, and the hidden life of inmates. The last chapter focuses on Pardubice Prison and its rehabilitation programs, therapeutic activities, as well as the internal regulations of the prison. In the practical part, the main research goal and specific research questions are outlined. The research investigation is conducted in a qualitative form, with semi-structured interviews being conducted with professional staff of the prison.

Key words

Execution of punishment, Pardubice Prison, imprisonment, professional staff of the prison, life of inmates

OBSAH

ÚVOD.....	10
1. PRÁVNÍ VYMEZENÍ TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY	11
1.1 Ústava České republiky	11
1.2 Listina základních práv a svobod	11
1.3 Trestní zákoník	12
1.4 Trestní řád	13
1.5 Zákon o výkonu trestu odnětí svobody	13
1.6 Zákon o soudnictví ve věcech mládeže	14
2. PENOLOGIE	15
2.1 Spolupráce penologie s dalšími vědami	15
2.2 Penitenciární péče	16
2.2.1 Jednotlivé programy zacházení	16
2.2.2 Specializovaní zaměstnanci věznice	18
2.3 Postpenitenciární péče.....	21
3. VÝKON TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY	23
3.1 Evropské koncepty ve vězeňství	23
3.2 Historie vězeňství v Čechách	24
3.3 SARPO	25
3.4 Jednotlivé typy trestů.....	26
3.4.1 Ukládání alternativních trestů.....	28
3.4.2 Okolnosti vylučující protiprávnost.....	29
3.5 Specifické skupiny odsouzených.....	30
3.6 Účel a funkce trestu	33
3.7 Profilace věznic	34
3.8 Skrytý život vězňů	35
4. PRÁVA A POVINNOSTI ODSOUZENÝCH.....	38
4.1 Práva odsouzených	38
4.2 Povinnosti odsouzených	39
5. VĚZNICE PARDUBICE.....	40
5.1 Historie Věznice Pardubice	40
5.2 Současnost věznice.....	42
5.3 Resocializační programy Věznice Pardubice	44

5.4 Terapeutické aktivity	45
5.5 Vnitřní řád pro odsouzené Věznice Pardubice	47
6. PRAKTICKÁ ČÁST	51
6.1 Metodologie.....	51
6.1.1 Cíl výzkumu	51
6.1.2 Metoda výzkumu.....	51
6.1.3 Výběr výzkumného vzorku	53
6.1.4 Sběr dat.....	54
6.2 Analýza a interpretace získaných dat.....	55
6.2.1 Závěrečná interpretace	60
Seznam obrázků a tabulek	63
SEZNAM LITERATURY	64

ÚVOD

Věznice jsou často chápány jako uzavřené prostředí, nedostupné běžnému občanovi. To vytváří ve společnosti určitou zvědavost ohledně toho, jakým způsobem se žije za mřížemi. Všeobecně se má za to, že život ve věznici je odlišný od života mimo tuto instituci, ale konkrétní představa často chybí. Lidé nemají informace o tom, jaké aktivity a programy jsou vězňům poskytovány a s jakými problémy se vězni potýkají.

Téma závěrečné práce jsem si vybrala na základě osobní zkušenosti s Věznicí Pardubice, která mi byla umožněna v rámci odborné praxe. Během této praxe jsem měla možnost detailněji poznat prostředí věznice, seznámit se s pracovníky a získat vhled do fungování tohoto zařízení. Tato zkušenost mi poskytla nejen praktické informace, ale také zázemí pro budoucí výzkum.

Právě odborní zaměstnanci věznic hrají klíčovou roli v procesu resocializace a reintegrace odsouzených osob zpět do společnosti. Jejich práce může mít zásadní vliv na úspěšnost celého procesu.

Cílem mého výzkumu je nejen zjistit, jak vnímají zaměstnanci Věznice Pardubice život ve věznici, ale také porozumět jejich přístupům k vězňům. K tomu jsem si stanovila několik konkrétních výzkumných otázek, které mi pomohou lépe porozumět jejich perspektivě.

Praktická část mé práce bude realizována formou kvalitativního výzkumu, a to prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů s vybranými pracovníky Věznice Pardubice. Tímto způsobem plánuji získat hlubší vhled do jejich postojů, zkušeností a názorů ohledně fungování věznice a interakcí s odsouzenými osobami.

Hlavní výzkumná otázka se zabývá tím, *jak zaměstnanci Věznice Pardubice vnímají život vězňů*. Následné tři dílčí výzkumné otázky mapují:

- a) *Jaké aktivity jsou poskytované odsouzeným ve Věznici Pardubice během běžného dne?*
- b) *Jakým způsobem je realizován program zacházení u odsouzených?*
- c) *Jaké stanovisko zaujímají zaměstnanci Věznice Pardubice k resocializačním programům poskytovaným odsouzeným?*

1. PRÁVNÍ VYMEZENÍ TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY

Trest odnětí svobody patří mezi nejzávažnější intervence do práv člověka, a proto je nutné k dané problematice zodpovědně přistupovat. Tento typ trestu je ukládán usnesením soudu a může odsouzeného umístit do věznice či do jiného zařízení zajišťující ochranu společnosti před opětovným pácháním protiprávního jednání.

V souvislosti s trestem odnětí svobody se za základní prameny české legislativy považuje *Ústava České republiky*, *Listina základních práv a svobod*, *trestní zákoník*, *trestní řád*, *Zákon o výkonu trestu odnětí svobody* a *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Tyto dokumenty představují základní, vzájemně spolupracující, oporu českého legislativního systému pro efektivní postupy při ukládání a výkonu trestu.

1.1 Ústava České republiky

Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky nám zaručuje, že v případě spáchání protiprávního jednání budou hájena práva a svobody oběti a pachatele. *Ústava ČR* také upřesňuje, že pouze soud je oprávněn vydávat rozhodnutí o vinně a trestu. Z tohoto důvodu jsou prezidentem, na návrh ministra spravedlnosti, jmenováni soudci (justice.cz, 2024).

V právním systému České republiky lze rozlišit dva hlavní druhy soudní moci – obecné soudy a Ústavní soud. Obecné soudy se zabývají problematikou ochrany práv občanů, přičemž naopak Ústavní soud dohlíží na ústavní pořádek a dodržování základních práv a svobod. V České republice je pouze jeden Ústavní soud se sídlem v Brně. Tento typ soudu stojí mimo celkové uspořádání obecných soudů (Hlava 4 zákona č. 1/1999 Sb.).

Potrestání pachatele je velmi závažnou intervencí do práv občana, proto je mu věnován takový zájem. Stát je v tomto případě povinen hájit práva všech zúčastněných a nedopustit vznik nespravedlivých následků (Bajcura, 1999).

1.2 Listina základních práv a svobod

Jak již bylo zmíněno v předchozím textu, potrestání pachatele je velmi závažnou intervencí do práv jedince a *Ústava České republiky* se tak snaží o maximální obezřetnost. Současně s ní i *Listina základních práv a svobod* garantuje práva všech zúčastněných. Právě v zákoně č. 2/1993 Sb., *Listina základních práv a svobod*, konkrétně v článku 8, můžeme nalézt podstatné informace týkající se osoby odsouzené trestem odnětí svobody.

Listina základních práv a svobod v sobě zahrnuje pasáže o respektování důstojnosti člověka a zachování mlčenlivosti ze strany orgánů činných v trestním řízení a také zaměstnanců věznic. Článek 6 ustanovuje zákaz udělení trestu smrti, které bylo možné až do roku 1990 uložit za zvlášť mimořádných situacích. Dle článku 7 se zakazuje nelidské a ponižující zacházení s vězněm (tj. osoba ve VTOS neboli odsouzená osoba za protiprávní jednání), týrání a šikana. Mezi další práva osob odsouzených trestem odnětí svobody patří právo na vzdělání, informace, ochranu zdraví, nárok na tlumočnicka, právní pomoc a mnohá další. Paradoxním právem je i právo na trest. Konkrétněji řečeno se jedná o právo umět převzít trestní odpovědnost za své chování (Bajcura, 1999). Součástí Listiny základních práv a svobod je také presumpce neviny, která říká „Každý, proti němuž je vedeno trestní řízení, je považován za nevinného, pokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu nebyla jeho vina vyslovena“ (článek 40 odst. 2 zákona č. 2/1993 Sb.).

1.3 Trestní zákoník

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník nám definuje, co je protiprávní jednání společně s výší jeho trestu odnětí svobody. Zákon uvádí, že „trestným činem je protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný, a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně“ (§13 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb.).

Pokud zákon nestanoví výslovně jinak, je podmínkou trestného činu úmyslné zavinění. U stanovených případů je však v zákoně jasně uvedena odpovědnost za zavinění z nedbalosti (§13 odst. 2 zákona č. 40/2009 Sb.).

V ojedinělých situacích ovšem zákon umožňuje protiprávně jednat, konkrétně v krajní nouzi (§28), nutné obraně (§29), svolení poškozeného (§30), přípustného rizika (§31) a oprávněného použití zbraně (§32). V případě svolení poškozeného nelze brát v potaz usmrcení či ublížení na zdraví (Hlava III zákona č. 40/2009 Sb.).

Výše trestu se primárně odvíjí dle závažnosti spáchaného činu. Trestní sankce jsou následně rozčleněny do tří kategorií. Jedná se o přečin, s horní hranicí trestu do pěti let odnětí svobody, dále zločin s dolní hranicí pěti a horní hranicí deseti let. Poslední kategorií je zvlášť závažný zločin, jehož trestní sazba přesahuje deset let odnětí svobody (§14 zákona č. 40/2009 Sb.).

1.4 Trestní řád

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) je využíván v rámci trestního práva procesního. Jeho činnost je zaměřena na adekvátní postup orgánů činných v trestném řízení (*Zákon č. 141/1961 Sb.*).

V rámci *Trestního řádu* se udává také jeho působnost. Ta se dělí na:

1. Časová působnost (§2) – činnost orgánů činných v trestním řízení je vázána na zákon účinný v době spáchání trestného činu.
2. Místní působnost (§4) – působnost se vztahuje na území České republiky, kterým se musí orgány činné v trestním řízení řídit.
3. Věcná působnost (§1) – stanovuje společenské vztahy, kterých se úkony spojené s trestním řádem dotýkají.
4. Osobní působnost (§10 a §11) – vymezuje, na koho se úkony trestního řádu vztahují, a naopak určuje výjimky, na které nelze postupy uplatnit.

1.5 Zákon o výkonu trestu odnětí svobody

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody (zkráceně VTOS) je další právní úpravou, která ukládá podmínky výkonu trestu. V zákoně VTOS můžeme najít:

- Obecná ustanovení (VTOS, Hlava I) – do obecných ustanovení se řadí například typy věznic, hlavní zásady výkonu trestu, přijímání odsouzených do výkonu trestu či jejich umístování.
- Práva a povinnosti odsouzených (VTOS, Hlava II) – práva a povinnosti odsouzeného se mohou lišit dle vnitřního řádu konkrétní věznice, ovšem mezi základní práva se řadí přijímání a odesílání korespondence, právo na návštěvy, zdravotní péči a mnohá další.
- Zacházení s odsouzenými (VTOS, Hlava III) – Zacházení s odsouzenými zahrnuje širokou škálu aspektů, které zahrnují programy rehabilitace, kázeňské opatření jako jsou tresty nebo naopak odměny pro odsouzené, provádění ochranné léčby a případné přerušování výkonu trestu.
- Odlišnosti výkonu trestu týkající se určitých skupin (VTOS, Hlava IV) – do speciálního zacházení s určitými skupinami můžeme zařadit mladistvé, odsouzené ženy včetně matek s nezletilými dětmi. Mezi další se řadí trvale pracovně nezařaditelní, osoby s duševními problémy či problémy s chováním. Speciální zacházení je také u cizinců nebo odsouzených na doživotí.

1.6 Zákon o soudnictví ve věcech mládeže

Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, se zabývá trestněprávním jednáním osob, které v době spáchání činu nedosáhly věku osmnácti let – plnoletosti. V České republice je trestní odpovědnost stanovena od věku patnácti let a mladistvým mohou být uložena specifická soudní opatření za protiprávní jednání (Zákon č. 218/2003 Sb.).

Závěrem kapitoly lze říci, že legislativní proces hraje klíčovou roli při ukládání trestu odnětí svobody. V první kapitole jsou

popsány základní prameny české legislativy, dle kterých soud následně vydává rozhodnutí. Tyto prameny zajišťují spravedlnost a ochranu společnosti před protiprávním jednáním. Mezi základní prameny lze zařadit *Ústavu České republiky* a *Listinu základních práv a svobod*. Do zákonů, z kterých následně soud čerpá, lze zařadit *Trestní řád*, *Trestní zákoník*, *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže* a *Zákon o výkonu trestu odnětí svobody*. Všechny uvedené prameny definují protiprávní jednání a následnou sankci či postup orgánů činných v trestním řízení.

Ústava České republiky společně s *Listinou základních práv a svobod* zajišťují jednotlivá práva občanů. V obou případech prameny garantují práva jednotlivce, do kterých můžeme zařadit právo na důstojnost, na spravedlivý proces či právo na ochranu před nelidským zacházením či ponižováním.

Trestní řád nám definuje přesné postupy orgánů činných v trestním řízení zahrnující i soudní proces a dohled nad výkonem trestu.

Trestní zákoník stanovuje jednotlivé druhy trestných činů společně s vyšší sankce, která za toto chování hrozí. V rámci trestního zákoníku je uvedena možnost přerušení výkonu trestu nebo snížení sankce.

Zákon o výkonu trestu odnětí svobody zahrnuje specifické povinnosti Vězeňské služby, práva a povinnosti odsouzených, profilaci věznic, stanovené režimy a další.

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže představuje specifický postup pro přístup k dané skupině. Upravuje podmínky výkonu trestu a hlavní důraz je kladen na resocializaci a zamezení recidivního chování.

2. PENOLOGIE

Jůzl (2017) definuje penologii jako vědu o trestu a trestání, přičemž někteří mohou tento obor chápat pouze jako výkon trestu, zatímco jiní ho mohou chápat v daleko širším kontextu, zahrnující i alternativní formy trestu a různé další aspekty.

Penologie se dle Černíkové (2002, in Sochůrek, 2007) zaměřuje především na:

- Dopad trestu a různých forem trestání
- Historický vývoj penologie
- Zaměření na sociální a psychologické aspekty, vztahy a specifické jevy spojené s použitím trestních sankcí
- Hodnocení duševního a fyzického stavu pachatele, včetně vzdělání, zdravotního stavu a sociálního zázemí
- Alternativní metody pro pachatele trestných činů, které by účinněji ovlivňovaly jejich chování
- Programy zacházení s vězni a jejich přínos

2.1 Spolupráce penologie s dalšími vědami

Penologie spolupracuje s mnoha odbornými disciplínami, do které se řadí například pedagogika zahrnující speciální pedagogiku, psychologie, kriminologie, sociologie, sociální práce a mnoho dalších.

Penitenciární pedagogika – výzkum penitenciární pedagogiky je zaměřen na výchovu a edukaci odsouzeného ve věznicích. Ve výchovné funkci se ověřují Základní principy péče o vězně a jejich následná efektivita jsou uplatňovány, nicméně výchova odsouzených je omezena délkou trestu a nedostupností výuky v některých věznicích (Sochůrek, 2007).

Penitenciární psychologie – zájem je zaměřen na výkon trestu odnětí svobody u odsouzeného, konkrétněji jeho přizpůsobení, prožívání, účinnost psychologických technik, umístování vězňů do oddílů, možnost pracovního nasazení, kladné či záporné hodnocení podmíněného propuštění a další. Neopomenutelnou stránku penitenciární psychologie tvoří také metoda, která spočívá v redukci negativních dopadů výkonu trestu na psychiku pachatele (Sochůrek, 2007).

Penitenciární sociologie – Černíková (2008) zmiňuje, že penitenciární sociologie svou pozornost zaměřuje především na odsouzené a k zaměstnancům Vězeňské služby. V oblasti odsouzených sleduje především jednotlivé vztahy a zjišťuje potenciaální konflikty. Zároveň upozorňuje na slabší stránky organizace a zaměřuje se na míru nespokojenosti zaměstnanců.

Sociální práce – sociální práce ve Věznice spočívá v pomoci jedinců pro řádný život mimo věznici (Černíková, 2008). Primárním cílem je zajistit bezproblémovou reintegraci do společnosti a udržování sociálních vztahů (Engelthalerová).

2.2 Penitenciární péče

Do oblasti penitenciární péče můžeme zařadit jak odborné zaměstnance věznice, kteří téměř každodenně působí na vězně, tak specificky vytvořené programy zacházení. Programy zacházení zaměstnávají odsouzeného a tvoří komplexní strukturu jeho denního režimu.

Vantuch (1987) zmiňuje, že převýchova a resocializace vězňů je důležitá, ačkoliv společnost to může chápat jako příliš optimistický a nerealistický předpoklad. U vězňů s vážnými osobnostními problémy je však úspěšná převýchova a resocializace složitá, každopádně to neznamena, že bychom se o tuto nápravu neměli pokoušet.

2.2.1 Jednotlivé programy zacházení

Programy zacházení lze kategorizovat, dle *vyhlášky č. 345/1999 Sb.*, do několika segmentů:

- Pracovní aktivity
- Vzdělávací aktivity
- Speciální výchovné aktivity
- Zájmové aktivity
- Oblast utváření vnějších vztahů

Pracovní aktivity spočívají v řádném zapojení odsouzených do pracovního procesu, za kterou dostávají zákonem stanovenou mzdu. Další podkategorií pracovních aktivit je bezproblémový chod věznice a pracovní terapie vedené vězeňským personálem (§36 odst. 3 *vyhlášky č.345/1999 Sb.*). Pracovní aktivity přispívají k rozvoji individuálních vlastností odsouzených jako je spolehlivost, odpovědnost, pracovitost a další. Současně dochází k rozvoji

kognitivních funkcí, konkrétně myšlení, vnímání a představivosti. Důležitým prvkem je rovněž šance na rekvalifikaci odsouzeného, což může pomoci zjednodušit jeho návrat do společnosti v rámci reintegračního procesu (Jůzl, 2010, In Jůzl, 2017).

Vzdělávací aktivity Umožňují odsouzenému absolvovat vzdělání poskytované středním odborným učilištěm ve specifickém oboru studia. Vězni tak mají možnost získat nebo doplnit základní či odborné vzdělání, popřípadě se dále rozvíjet či kvalifikovat v dalších oblastech (§36 odst. 4 vyhlášky č.345/1999 Sb.).

Speciální výchovné aktivity zahrnují terapeutický, psychologický, pedagogický a sociální vliv zaměstnanců věznice na odsouzené. Záměrem je porozumět protiprávnímu jednání, zhodnotit osobní charakteristiky jednotlivce a aktivně usilovat o proměnu jeho hodnotových postojů a životního přesvědčení, aby se předešlo opakování delikventního chování (§36 odst. 5 vyhlášky č.345/1999 Sb.).

Vyhláška č. 345/1999 Sb. definuje zájmové aktivity jako „...individuální a skupinové zájmové činnosti organizované a vedené zaměstnanci s potřebným odborným vzděláním, které rozvíjejí v souladu s účelem výkonu trestu schopnosti, vědomosti a sociální dovednosti odsouzených“ (§36 odst. 6 vyhlášky č. 345/1999 Sb.).

Klíčovým prvkem penitenciární pedagogiky je **individuální program pro zacházení s vězni**, který byl přijat v roce 1992 pro vytvoření modernějšího, a především demokratičtějšího systému vězeňství. Mezi základní zásady dle Černíkové a Sedláčka (2002) lze zařadit:

- Přiměřené poznání duševního zdraví a osobnosti osoby vykonávající trest odnětí svobody.
- Seznámení se s morálním názorem odsouzeného – životní hodnoty, postoje, přesvědčení.
- Poznání trestního a osobního životopisu odsouzeného – od dětství až po nástup do výkonu trestu odnětí svobody, zahrnující mapu jeho protiprávního jednání.
- Budování vztahů a důvěry pro nastavení efektivního výchovného přístupu.
- Striktní přístup v případě pochybení odsouzeného – neskrývání pravdy před vězněm, pomoc a podporu při kritických situacích nebo dodržování základních práv vězně.
- Individuální přístup – dostatečné poznání individuálních vlastností odsouzeného a snaha o vytvoření vhodného resocializačního programu pro následné začlenění do společnosti.

2.2.2 Specializovaní zaměstnanci věznice

Odborní zaměstnanci věznice představují klíčovou roli při resocializaci a reintegraci odsouzného do společnosti. Z tohoto důvodu jsou níže vyjmenováni konkrétní zaměstnanci, kteří jsou s vězni v každodenním kontaktu. Odborní zaměstnanci společně s programy zacházení jsou zahrnuti v penitenciární péči o vězně.

Vězeňská služba

Vězeňská služba je instituce řízená ze zákona č.555/1992 Sb., o *Vězeňské a justiční stráž*i a je podřízena Ministerstvu spravedlnosti.

Sochůrek (2007) definuje Vězeňskou službu jako organizaci zodpovědnou za zajištění bezpečného průběhu vazby, výkonu trestu odnětí svobody, v soudních budovách, státních zastupitelství a také na Ministerstvu spravedlnosti. Organizaci lze rozdělit do tří hlavních částí: vězeňská stráž, justiční stráž a správní služba.

Vězeňská stráž zajišťuje dohled, přepravu a doprovod osob ve vazbě a taktéž u osob vykonávající trest odnětí svobody. Jejím úkolem je zajišťovat dodržování pravidel a disciplíny ve vězeňských zařízeních (Černíková, Makariusová, 1996).

Justiční stráž zabezpečuje dodržování pravidel a bezpečnostních opatření v soudních budovách a státních zastupitelstvích a dohlíží na udržování pořádku v dalších místech, kde probíhá soudní řízení. Zároveň spolupracuje s Ministerstvem spravedlnosti (Černíková, Makariusová, 1996).

Správní služba – zajišťuje organizační, ekonomické, zdravotnické a další specializované funkce (Nedorost, 1995)

Organizace Vězeňské služby – Podle Sochůrka (2007) zajišťuje ministr spravedlnosti vedoucí postavení ve Vězeňské službě a organizuje celý bezpečnostní sbor prostřednictvím generálního ředitele. Vězeňská služba je rozdělena do následných kategorií:

- Generální ředitelství – Generální ředitelství funguje jako specializovaný orgán odpovědný za správu a dohled nad Vězeňskou službou a za zajištění dodržování jejích povinností.
- Vazební věznice – působnost vazebních věznic je vázána na zákon č.293/1993 Sb., o výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů. Cílem je zajištění bezpečnosti vazby.

- Věznice – cílem věznice je zajistit, aby osoba odsouzená za své protiprávní jednání, rozhodnutím soudu, vykonávala svůj trest v souladu s právními předpisy.
- Střední odborné učiliště – učiliště jsou určena pro odsouzené jedince, kteří mají možnost v době vazby nebo během výkonu trestu odnětí svobody získat kvalifikaci v konkrétním oboru. Obory jsou pevně stanoveny v jednotlivých věznicích.
- Zotavovny Vězeňské služby ČR – Vězeňská služba provozuje zotavovny, které slouží členům této služby spolu s jejich rodinami a poskytují jim stanovené rehabilitační programy.

Společně s výše uvedenými organizačními jednotkami je součástí i Akademie Vězeňské služby ČR – Akademie zajišťuje edukaci nově nastupujících příslušníků Vězeňské služby taktéž i civilních zaměstnanců věznice pro řádné dovednosti potřebné k výkonu povolání (VSČR, 2024).

Dirga a Hasmanová (2014) v článku sociologického časopisu upozorňují, že si dozorcí ve věznicích stěžují na nedostatečnou efektivnost vězeňského systému a nedostatečné ohodnocení jejich rolí, kterou ve věznici zastávají. Většinu času jsou kontrolováni a sledováni kamerami, což vytváří nepříjemný pocit dohledu. Autoři díla zmiňují, že *„Dozorci sami pociťovali neustálý dohled nad svým jednáním, který je v jejich očích z pozice těch, kteří hlídají zajištění řádu, stavěl do pozice těch, jež jsou sami kontrolováni a hlídáni“* (Dirga, Hasmanová, 2014, s. 102).

Povinnosti Vězeňské služby ČR

Povinnosti příslušníků bezpečnostního sboru jsou uvedeny v *Zákoně č.555/1992 Sb., o vězeňské službě a justiční strážní ČR*.

Vybrané příklady povinností Vězeňské služby ČR:

- a. *spravuje a střeží vazební věznice a věznice a odpovídá za dodržování zákonem stanovených podmínek výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody,*
- b. *spravuje a střeží ústavy pro výkon zabezpečovací detence,*
- c. *střeží, předvádí a eskortuje osoby ve výkonu vazby, ve výkonu zabezpečovací detence a ve výkonu trestu odnětí svobody a eskortuje tyto osoby do výkonu ústavní nebo ochranné výchovy, ústavního ochranného léčení nebo zabezpečovací detence, a to bezprostředně po ukončení výkonu vazby, zabezpečovací detence nebo trestu odnětí svobody,*

- d. *prostřednictvím programů zacházení soustavně působí na osoby ve výkonu trestu odnětí svobody a obdobně i na některé skupiny osob ve výkonu vazby s cílem vytvořit předpoklady pro jejich řádný způsob života po propuštění,*
- e. *provádí výzkum v oboru penologie a využívá jeho výsledky a vědecké poznatky při výkonu vazby a při výkonu trestu odnětí svobody,*
- f. *zajišťuje pořádek a bezpečnost v budovách soudů, státních zastupitelství a ministerstva a v jiných místech jejich činnosti a v rozsahu stanoveném tímto zákonem zajišťuje pořádek a bezpečnost při výkonu pravomoci soudů a státních zastupitelství (§2 zákona č. 555/1992 Sb. o vězeňské službě České republiky).*

Speciální pedagog

Speciální pedagog ve věznici zastává roli, která si klade za cíl zvýšit účinnost resocializačního programu u odsouzeného, taktéž dohlíží na vychovatele, které následně instruuje a usměrňuje (Sochůrek, 2007).

Psycholog

Práce psychologa se především soustředí na snižování rizikových faktorů vedoucích k opětovnému páchání trestné činnosti. Psycholog poskytuje odbornou pomoc, která může zabránit projevům násilí, sebevražděným sklonům či jiným konfliktům (Jiříčka, 2020).

Psycholog spolu s ostatními specialisty zajišťuje adekvátní program péče (Sochůrek, 2007).

Vychovatel

Sochůrek (2007) definuje, že cílem vychovatele je „*komplexní výchovná, vzdělávací, diagnostická a preventivní činnost zaměřená na celkový rozvoj osobnosti na socializaci, resocializaci a reedukaci včetně cílených opatření k optimalizaci vzdělávacího procesu odsouzených a realizaci prevence v rámci věznice*“ (Sochůrek, 2007, s.26).

V každodenním kontaktu s vězni se vychovatel angažuje při řešení jejich potřeb a problémů Jeho odpovědnost spočívá v dodržování pravidel věznice a účasti na efektivitě programů pro resocializaci. (Sochůrek, 2007).

Sociální pracovník

Úkolem sociálního pracovníka je především připravit odsouzené na úspěšný návrat do života mimo věznici. Sociální pracovník poskytuje pro odsouzené podporu při řešení složitých situací jak ve věznici, tak mimo ni. Pomáhá při řešení finančních problémů, udržování rodinných vztahů, přispívá k vhodnému výběru rekvalifikačních kurzů či resocializačního programu. Sociální pracovník taktéž vede skupinové či individuální rozhovory, při kterých odpovídá na dotazy či připomínky. Při nástupu odsouzeného je sociální pracovník povinen vyhotovit předem stanovené posouzení o odsouzeném (Vašíčková, 2013).

Vychovatel – terapeut

Terapeut se ve své práci zaměřuje na terapeutické aktivity a zároveň vede individuální nebo skupinové sezení. V rámci lekcí se snaží terapeut působit na jedince a prochází stanovená témata s cílem působit na osobnost vězně a podpořit jeho resocializaci (Hrubý, 2019).

Kaplan

Ve věznici jsou odsouzeným poskytovány mimo jiné také duchovní služby. K tomuto účelu se zde nachází kaplan, který se snaží působit na vězně se snahou o jejich resocializaci. Duchovní jednotlivcům pomáhá s hledáním své identity skrze Boha a Bibli. Jeho prací je vedení lekcí, konání bohoslužeb, zařítuje akce s křesťanskou tematikou a celkově přispívá k duchovnímu učení. Jeho cílem je především působit na odsouzeného k pochopení závažnosti svého jednání, důsledků spáchaného trestného činu a snahy o spořádanější život mimo zdi věznice (Martinek, 2012).

2.3 Postpenitenciární péče

Dle slov Černíkové a Makariusové je postpenitenciární péče „*specifická oblast sociální péče o člověka, který prošel trestním řízením a výkonem trestu odnětí svobody nebo ochranným léčením a ochrannou výchovou*“ (Černíková, Makariusová, 1996, s.144).

Mezi největší překážky u osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody je především nalezení vhodné práce a bydlení. Jedinci jsou často z důvodu nedostatečné praxe kvalifikace. Odmítání jsou i z důvodu čistého rejstříku, který zaměstnavatelé v současné době často vyžadují (Mandys, Bakeš, Chudomel, 2013).

Kešnerová (2016) v článku o postpenitenciární péči zmiňuje významnými pracovníky sociální kurátory, probační a mediační službu a další poskytovatele sociálních služeb. Sociální kurátorství představuje první pomoc po propuštění z výkonu trestu s cílem pomoci integrovat jedince do společnosti, nalezením vhodného zaměstnání, ubytování a pomoc v dalších podstatných záležitostech.

Sociální kurátor je zaměstnancem, napomáhající lidem ve složitých situacích. Konkrétně se jedná o osoby v obtížných životních situacích, jako je například propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, jedinci závislí na alkoholu nebo jiných psychoaktivních látkách a osoby, které jsou stíhány v trestním řízení. Práce sociálního kurátora spočívá v zajišťování sociálně – právní pomoci, kooperaci s orgány činnými v trestním řízení a dalšími orgány související s klientem, vyhodnocování složitých životních situací a hledání možností jejich řešení. Sociální kurátor je také povinen zhotovit sociální záznam obsahující klientovu anamnézu, diagnózu a použitou terapii (Černíková, Makariusová, 1996).

Probační a mediační služba je státní organizace, která dohlíží na odsouzené a zajišťuje dodržování trestu mimo věznici, kdy především dohlíží na řádný život osoby, který nepovede k páchání protiprávního jednání. Mediace spočívá v mimosoudním řešení sporů mezi pachatelem a poškozeným. Organizace zároveň poskytuje pomoc při řešení následků trestných činů osobám, které jím byly poškozeny (Kešnerová, 2016)

Mezi další poskytovatele sociální péče po propuštění odsouzeného lze zařadit azylové domy, Armádu spásy, NADĚJI a další organizace, které zajišťují jedinci základní potřeby a stravu (Černíková, Makariusová, 1996).

Postpenitenciární péči lze podle Netíka (1997) kategorizovat na nucený typ a dobrovolný typ, přičemž nucený typ postpenitenciární péče stanovuje pevná pravidla omezující jedince, zatímco dobrovolný typ péče umožňuje svobodné rozhodnutí o využití sociální péče, kterou lze kdykoliv zahájit či ukončit.

3. VÝKON TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY

Kapitola týkající se výkonu trestu obsahuje několik podkapitol, které se zabývají různými aspekty této problematiky. Úvodní podkapitola se zaměřuje na evropské koncepty vězeňství, včetně jejich základních principů a cílů. Další podkapitola stručně vymezuje historii vězeňství v Čechách od období Habsburské monarchie až po přijetí evropských standardů pro vězeňský systém. Následující podkapitola definuje účel SARPO¹ včetně faktorů, které jsou statisticky vyhodnocovány při posuzování odsouzeného. S výkonem trestu souvisí také jednotlivé typy trestu, okolnosti vylučující protiprávnost, účel trestu či profilace věznic.

3.1 Evropské koncepty ve vězeňství

Evropská vězeňská pravidla představují souhrn pravidel přístupu k vězňům. Přijata byla v roce 1987 a členské země se tak musely přizpůsobit své vězeňské standardy tak, aby odpovídaly evropským normám (Černíková, 2008).

Mezi základní principy se řadí (Rada Evropy, příloha k doporučení Rec (2006) 2, první část):

- *„Se všemi osobami zbavenými svobody bude zacházeno tak, aby byla respektována jejich lidská práva,*
- *osobám zbaveným svobody budou ponechána veškerá práva, která jim nebyla zákonně odňata uložením výkonu trestu nebo vazby,*
- *omezení ukládaná osobám zbaveným svobody budou v nezbytně minimálním rozsahu a úměrná legitimnímu účelu, pro který byla uložena,*
- *vězeňské podmínky, které porušují lidská práva vězňů, nelze ospravedlnit nedostatkem prostředků,*
- *život ve vězení se musí co možná nejvíce přibližovat pozitivním aspektům života na svobodě,*
- *výkon trestu bude zajišťován tak, aby umožnil osobám zbaveným svobody jejich opětné začlenění do svobodné společnosti,*
- *je nutno podporovat spolupráci s externími sociálními službami a co možná nejvíce i zapojení občanských sdružení do vězeňského života,*

---

¹ SARPO – souhrn analýzy rizik a potřeb osob odsouzených k trestu odnětí svobody

- *vězeňští pracovníci vykonávají důležitou veřejnou službu a jejich přijímání, zaškolení i pracovní podmínky jim musí umožnit udržování vysoké úrovně jejich péče o uvězněné osoby,*
- *ve všech věznicích musí probíhat pravidelné státní inspekce a nezávislé kontroly.“*

Evropská pravidla pro věznění podporují individuálně zaměřenou výchovu a vzdělávání odsouzených. Tyto pravidla kladou důraz na vyvážený poměr mezi pracovními povinnostmi a možnostmi vzdělávání nebo výchovy pro odsouzené (Černíková, 2008).

Práce je považována za klíčový prvek resocializace odsouzeného, a proto je každý odsouzený zařazen do pracovního nasazení, s ohledem na jeho zdravotní stav a individuální schopnosti. Za odvedenou práci odsouzený dostává vyměřenou mzdu. Další část evropských pravidel se zabývá pohybovou aktivitou odsouzených. Tento aspekt vede k udržování fyzického zdraví jedince a snižováním psychického napětí. Neméně důležitou složku tvoří příprava na propuštění a následnou reintegraci do společnosti. Tento proces začíná již dnem nástupu do věznice, kdy především sociální pracovníci aktivně připravují jedince na řádný život mimo zdi věznice. Terapeutické, psychologické a pedagogické aspekty taktéž neomylně patří k úspěšnému procesu resocializace člověka (Černíková, Makariusová, 1996).

3.2 Historie vězeňství v Čechách

Rok 1850 přinesl v celé habsburské monarchii reformu týkající se věznění a soudního procesu. V druhé polovině 19. století byl kladen důraz na proces resocializace vězňů a jejich vzdělávání během výkonu trestu. *Zákon č. 117/1852 Sb., o zločinech, přečinech a přestupcích*, stanovil různé formy trestů, jako byl těžký žalář, žalář, tuhé vězení a vězení. Lidé odsouzení k odnětí svobody byli nejprve umístěni do dočasné samovazby a poté sdíleli cely s ostatními. V této době byly stanoveny tři kategorie, podle kterých se řídil každodenní život vězňů. Jednalo se především o možnost přijetí návštěv, nákup potravin nebo zasílání dopisů své rodině. Mezi povinnosti vězně patřila pravidelná návštěva bohoslužeb a řádný výkon přidělené práce. Ženské a mužské trestné ústavy byly provozovány pod dohledem řeholních řádů. V Čechách se jednalo o Kongregaci milosrdných sester sv. Karla Boromejského. Až do zřízení Vězeňské stráže v roce 1914, byly trestné ústavy střeženy vojskem (VSČR, 2024).

Vznik Československé republiky byl pojat ve znamení modernizace vězeňského systému. Odsouzení byli vedeni ke kvalitnějším hygienickým a pracovním návykům. Ve věznicích se začalo uplatňovat vzdělávání v oblasti historie, zdravotní péče a další.

Nacistická okupace však tento pokrok přerušila a přispěla k zavedení zcela odlišného přístupu k vězňům (Sochůrek, 2007).

Po druhé světové válce se Československá republika snažila opětovně obnovit standardy z první republiky. Po roce 1948 začaly být do věznic umisťovány osoby, které nesouhlasily s novým režimem, popřípadě byly vyhodnoceny jako potencionální hrozby (Sochůrek, 2007). Řád věznic, vydaný 1951, tyto osoby omezoval mnohonásobně více než pachatele odsouzené za závažnou trestnou činnost. V dalších letech se restriktce vůči politickým vězňům postupně zpříšňovaly. Šedesátá léta 20.století přinesla nový pohled na tehdejší vězeňský systém. Byl přijat *zákon č.555/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody*, který respektoval požadavky OSN. Po roce 1968 byla správa věznic předána Ministerstvu spravedlnosti, jak v české, tak slovenské části země. Změna ze socialistického režimu na demokratický přinesla řadu novinek. Postupně byly odstraňovány důsledky předchozího režimu. Trest smrti byl zrušen a nahradil ho trest doživotního odsouzení. Po rozpadu Československa došlo k zrušení Sboru nápravné výchovy a vzniku Vězeňské služby České republiky. Nová organizace se zaměřila na lidský přístup k trestu, respektování lidských práv a adekvátní zacházení s odsouzenými. Důležitým krokem bylo přijetí *Zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody*, který korespondoval s požadavky Evropských vězeňských pravidel (VSCR, 2024).

3.3 SARPO

Zkratka SARPO neboli – souhrn analýzy rizik a potřeb osob odsouzených k trestu odnětí svobody. Počítačový program byl vyvinut s ohledem na individuální charakteristiku každého odsouzeného, s cílem dosáhnout lepších výsledků pomocí specifického přístupu (Petras, Hůrka, 2006).

Program SARPO, zavedený v českém vězeňství od roku 2012, představuje systém, který analyzuje rizika a kriminogenní potřeby odsouzených a na základě těchto údajů vypracovává vhodné zacházení. Jeho hlavním účelem je posoudit pravděpodobnost budoucí delikvence. (VSCR, 2024)

Drahý a spol. (2018) charakterizují statistické výstupy SARPO, které následně rozčleňují na statistické a dynamické faktory.

Statistické faktory zahrnují (Drahý a spol, 2018, s.33-49):

- Trestní minulost – trestní minulost představuje seznam uložených trestů zahrnující jejich účinnost.
- Způsobená újma – újma je charakterizována jako fyzický či psychický následek způsobený trestným jednáním na zdraví či životě osoby.
- Současná trestní činnost – protiprávní jednání, za který je odsouzený v současnosti ve výkonu trestu odnětí svobody.

Dynamické faktory Drahý a spol. (2018, s. 50-119) jsou následně členěny na:

- Faktor bydlení – riziko je připisováno nevhodnému místu bydliště kde se odsouzený zdržoval, případně se může jednat o vyskytující se konflikty v okolí bydliště
- Faktor zaměstnání – v tomto případě je za riziko považována delší nezaměstnanost jedince, nízká kvalifikace v zaměstnání či problém v předchozím zaměstnání.
- Faktor finance – klíčové riziko zde představuje nedostatečné množství příjmů, dluhy a závazky, popřípadě nelegální příjmy či nedostatečná finanční znalost.
- Faktor rodiny a sociálních vztahů – rodina a osoby blízké často mohou hrát roli v kriminálním jednání jedince. Může se jednat o nevyhovující životní zázemí, konflikty s danými osobami či interakci s lidmi s trestní minulostí
- Faktor vzdělání a výchovy – v tomto případě je za riziko považováno nedostatečné vzdělání, nevyhovující výchovné podmínky, do kterých můžeme zařadit odloučení od své rodiny a pobyty v dlouhodobé náhradní péči či jiných výchovných institucí. Do zřetele je brána porucha chování, která může souviset s pácháním protiprávního jednání.
- Faktor závislosti – představuje souhrn závislostí ve formě hazardních her, alkoholu nebo dalších návykových látek, které představují rizikovost k protiprávnímu jednání. Často je tento faktor spojen s finanční tísní jedince, neutuchajících závislostí a dalších negativních okolností.
- Faktor osobnosti a chování – rizikovost je zde připisována životnímu stylu či agresivnímu sklonu dané osoby.

3.4 Jednotlivé typy trestů

Za protiprávní jednání může být pachatel, dle trestního zákoníku (§52 zákona č.40/2009 Sb.) uložen trest:

- *Odnětí svobody*
- *Obecně prospěšné práce*
- *Odnětí čestných titulů a vyznamenání*
- *Odnětí vojenské hodnosti*
- *Zákaz činnosti*
- *Propadnutí majetku*
- *Peněžitý trest*
- *Výhoštění*
- *Zákaz pobytu*

Společně s výše zmíněným trestem, může soud nařídit ochranné opatření ve formě:

- *Ochranné léčení* (§99 zákona č. 40/2009 Sb.)
- *Zabrání věci* (§101 zákona č. 40/2009 Sb.)

Samostatně je soud oprávněn nařídit ochranné opatření:

- *Ochranná výchova* (§22 zákona č. 218/2003 Sb.)

Trest odnětí svobody

Trestní zákoník umožňuje uložit trest odnětí svobody za jakékoli protiprávního jednání. Každému trestnímu činu je stanovena jeho trestní sazba.

Čtyři typy trestů odnětí svobody dle §52 odst. 2 zákona č.40/2009 Sb.

- a) Nepodmíněný trest odnětí svobody – (maximálně na 20 let)
- b) Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody – (rozpětí 1 až 5 let)
- c) Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem (rozpětí 1-5 let)

Výjimečný trest odnětí svobody (nad 20 let až 30 let a trest doživotí) je řazen samostatně a je upraven dle §54 zákona č.40/2009 Sb.

Ochranné léčení

Ochranné léčení je ukládáno v situacích, kdy je jednání osoby páčáno v rozporu s právem v důsledku mentální poruchy. Pokud jedinec projevuje známky snížené duševní způsobilosti, může být začleněn do programu ochranného léčení během výkonu trestu odnětí svobody. Pokud není ambulantní léčba účinná nebo proveditelná, rozhodne předseda trestního senátu o hospitalizaci v léčebném ústavu (Bajcura, 1999).

Ochranná výchova

Ochranná výchova je poskytována mladistvým (15-18 let) u nichž došlo k selhání výchovy či k řádnému nezaopatření jedince. Organizace zaměřené na tuto oblast jsou zřizovány Ministerstvem spravedlnosti. Konkrétně se jedná o diagnostické ústavy pro mládež a výchovné ústavy pro mládež (Bajcura, 1999).

3.4.1 Ukládání alternativních trestů

Alternativní sankce jsou používány, když soud nerozhodne o uložení trestu odnětí svobody, ale místo toho volí jiný způsob, jak motivovat pachatele k nápravě. V případě, že odsouzený nedodrží podmínky tohoto druhu trestu, může soud rozhodnout o výkonu trestu odnětí svobody (Bajcura, 1999).

Příklady alternativních trestů:

- *Domácí vězení*
- *Obecně prospěšné práce*
- *Peněžitý trest*
- *Propadnutí věci*

Domácí vězení

V momentě, kdy soud uloží trest domácího vězení, je jedinec povinen pobývat v uvedené bytové jednotce. Tento typ alternativního trestu je možné uložit maximálně na dva roky a na její průběh dohlíží probační a mediační služba (§60 zákona č. 40/2009 Sb.).

Obecně prospěšné práce

Obecně prospěšné práce je možné uložit jen za přečiny a časové rozhraní se pohybuje od 50 do 300 hodin. Jedinec vykonává obecně prospěšné práce ve volné chvíli a bezplatně (§62 zákona č. 40/2009 Sb.).

Peněžitý trest

Peněžitý trest se určuje v denních splátkách a výše se ukládá podle závažnosti protiprávního jednání. Denní výše se je stanovena v částkách od 100-50 000 Kč. Celkový peněžitý trest se pohybuje od 2000-36,5 mil. Kč (§67 zákona č. 40/2009 Sb.).

Propadnutí věci

Propadnutí majetku často slouží jako vedlejší trest, ale může být vyneseno i samostatně. Soud může uložit trest propadnutí majetku pouze v situaci, kdy se jedná o majetek patřící pachateli. Propadlý majetek je poté převeden do vlastnictví státu (§70 zákona č. 40/2009 Sb.).

Věcí se rozumí „*vše, co je rozdělené od osoby a slouží potřebě lidí*“ (§489 zákona č. 89/2012 Sb.).

3.4.2 Okolnosti vylučující protiprávnost

Zákon č. 40/2009 Sb. definuje pět případů, kdy za spáchaný čin není pachatel potrestán. Jedná se o:

1. *Krajní nouze*
2. *Nutná obrana*
3. *Svolení poškozeného*
4. *Přípustné riziko*
5. *Oprávněné použití zbraně*

Krajní nouze

Definice krajní nouze zní, že se jedná o „*čin jinak trestný, kterým někdo odvrací nebezpečí přímo hrozícího zájmu chráněnému trestním zákonem, není trestným činem*“ (§28 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb.).

Nebezpečí musí hrozit bezprostředně. Za krajní nouzi nelze považovat situaci, která by se dala vyřešit za jiných okolností či pokud následek je stejně závažný či dokonce závažnější než ten, který hrozil (§28 odst. 2 zákona č. 40/2009 Sb.).

Nutná obrana

Za trestný čin se nepovažuje „*čin jinak trestný, kterým někdo odvrací přímo hrozící nebo trvající útok na zájem chráněný trestním zákoníkem*“ (§29 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb.).

Za útok se považuje úmyslné a protiprávní počínání člověka. Daný útok musí přímo hrozit či přetrvávat. Za nutnou obranu nelze považovat, jestliže obrana byla značně neúměrná útoku či daný útok již zanikl nebo vůbec nezapočal (§29 odst. 2 zákona č. 40/2009 Sb.).

Svolení poškozeného

„Trestný čin nespáchá, kdo jedná na základě svolení osoby, jejíž zájmy, o nichž tato osoba může bez omezení oprávněně rozhodovat, jsou činem dotčeny“ (§30 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb.).

Rozhodně není možné udělit souhlas k ublížení na zdraví případně k eutanazii. Pachatel je také považován za nevinného, pokud se domníval, že osoba by jinak za daných okolností udělila svolení (§30 zákona č. 40/2009 Sb.).

Přípustné riziko

„Trestný čin nespáchá, kdo v souladu s dosaženým stavem poznání a informacemi, které měl v době svého rozhodování o dalším postupu, vykonává v rámci svého zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce společensky prospěšnou činnost, kterou ohrozí nebo poruší zájem chráněný trestním zákonem, nelze-li společensky prospěšného výsledku dosáhnout jinak“ (§31 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb.).

Za přípustné riziko nelze považovat jednání ohrožující život nebo zdraví osoby, přestože k tomu nebyl dán skrze právní ustanovení souhlas a také pokud je následek nepřiměřený k riziku (§30 odst. 2 zákona č. 40/2009 Sb.).

Oprávněné použití zbraně

„Trestný čin nespáchá, kdo použije zbraně v mezích stanovených jiným právním předpisem“ (§32 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb.).

Příčemž zbraní se rozumí *„cokoliv, čím je možné učinit útok vůči tělu důraznější“* (§118 zákona č. 40/2009 Sb.).

3.5 Specifické skupiny odsouzených

Způsob, jakým je přístupováno k jednotlivým osobám vykonávajícím trest odnětí svobody není konzistentní. Legislativa České republiky uznává rozmanitost skupin odsouzených, pro které jsou stanovena pravidla a výjimky v trestního procesu. Jinými slovy lze říct, že trest není aplikován univerzálně na všechny skupiny odsouzených, ale právní rámec

trestu je pružně přizpůsobován k individuálním skupinám. Výjimky jsou definovány v zákoně č.169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody.

Výkon trestu u cizinců

Cizinci, tedy osoby bez státního občanství ČR, kteří se dopustí na území České republiky protiprávního jednání, jsou v zásadě souzeni podle stejných pravidel jako občané státu. Drobné rozdíly jsou upraveny podle *zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody*.

Cizinec má právo na tlumočníka, aby mu byla popsána jeho práva a povinnosti. Poté potvrzuje své srozumění podpisem na příslušném dokumentu. Po předání do výkonu trestu odnětí svobody má odsouzený možnost požádat o přeložení do věznice ve své zemi. Pokud jsou cizinci hovořící stejným nebo podobným jazykem, jsou obvykle umístěni do stejného zařízení, pokud to není v rozporu s probíhajícím vyšetřováním. Cizinec má také právo na knihy v jeho rodném jazyce a v případě zájmu může zažádat o výuku českého jazyka (§72 zákona č. 169/1999 Sb.).

Výkon trestu na doživotí

Osoby odsouzené k doživotnímu trestu odnětí svobody rovněž patří ke specifickým skupinám zacházení. Přístup k odsouzeným se diferencuje dle míry nebezpečnosti a osobnostních vlastností jedince. Odsouzený nemá právo podat žádost na přerušení trestu a ani na dočasné opuštění věznice (§71 zákona č. 169/1999 Sb.).

Výkon trestu u matek nezletilých dětí

V ojedinělých situacích může matka, která vykonává trest odnětí svobody, požádat o možnost péče o své dítě ve věznici. Tato péče je obvykle možná pro děti do tří let věku. Ředitel příslušné věznice postupuje podle stanovených pravidel a spolupracuje s relevantními orgány k zajištění veškerých informací a potřeb pro adekvátní péči o dítě. V případě, že ředitel věznice zamítne žádost o péči o dítě, má odsouzená žena právo podat stížnost do tří dnů od rozhodnutí. Stížností se následně zabývá generální ředitel Vězeňské služby či jiný pověřený zaměstnanec. Věznice je povinna umožnit vstup orgánu sociálně-právní ochrany dětí, která dohlíží na řádnou výchovu a vývoj dítěte. Program zacházení je ženě uzpůsoben tak, aby byla schopna poskytnout dítěti celodenní péči (§72 zákona č. 169/1999 Sb.).

Odpovědnost mládeže za trestné činy

Problematiku mládeže za trestné jednání upravuje *Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže*.

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže stanovuje:

- trestní odpovědnost od věku 15 let
- za mládež se považují osoby mladší 15 let a mezi 15-18 let
- protiprávní jednání mladistvého je označováno proviněním
- pokud protiprávní jednání spáchá osoba mladší 15 let jedná se o čin jinak trestný.

Soud má možnost rozhodnout o různých opatřeních v případě mladistvého, a to buď o výchovných opatření, ochranných opatření či trestních opatření.

Výchovná opatření

Mladistvým mohou být přidělena stanovená výchovná opatření, které zahrnují dohled probačního úředníka, účast v probačním programu zajišťující Ministerstvo spravedlnosti, uložení výchovných povinností, výchovná omezení či napomenutí s výstrahou (§15 zákona č. 218/2003 Sb.).

Ochranná opatření

Hlavním cílem ochranných opatření je příznivě podporovat zdravý sociální vývoj mladistvého a předcházet dalším protiprávním jednáním. Mezi ochranná opatření patří ochranné léčení, zabezpečovací detence, ochranná výchova a zabránění věci či jiné majetkové hodnoty (§21 zákona č. 218/2003 Sb.).

Trestní opatření

Mladistvému může být soudem na základě §31 zákona č. 218/2003 Sb., uložena jednotlivá trestní opatření, do kterých se řadí:

- *obecně prospěšné práce*
- *peněžitá opatření*
- *peněžitá opatření s podmíněným odkladem*
- *propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty*
- *zákaz činnosti*
- *zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce*

- *vyhoštění*
- *podmínečné odsouzení*
- *podmínečné odsouzení s dohledem*
- *domácí vězení*
- *nepodmínečné odsouzení* – horní hranice trestní sazby nesmí přesáhnout doby 5 let a dolní hranice 1 rok. V případě výjimečného trestního opatření (§31/3 zákona č. 218/2003 Sb.) může být trestní sazba v rozpětí od 5 do 10 let.

3.6 Účel a funkce trestu

Cílem trestu je chránit společnost před protiprávním jednáním a zároveň potrestat pachatele. Také se usiluje o rehabilitaci pachatele a působení na společnost jako preventivní opatření k snížení možnosti budoucího spáchání trestných činů (Sochůrek, 2007).

Trestem se rozumí „*právní následek trestného činu, který vyjadřuje negativní právní hodnocení pachatele a jeho činu*“ (Nejvyšší státní zastupitelství – základní pojmy v trestně právním řízení, 2024).

Funkce trestu

Existuje mnoho teorií pojící se k funkci trestu. Podle Alfreda Adlera (1991, In Sochůrek, 2007) se jedná o následující teorie:

- Retributivní teorie – cílem je poukázat na důsledky protiprávního jednání pachatele, které se dopustil na své oběti.
- Teorie odstrašení – podstata spočívá v pokusu o odrazující efekt na pachatele trestného činu i na celou společnost před trestněprávními činy.
- Nápravná teorie – poskytuje čas a prostor pro rehabilitaci s cílem ovlivnit změnu jednání pachatele. Hlavním cílem je, aby trestní sankce pomohly odsouzeným pochopit vážnost svého jednání a přispěly tak k jejich návratu ke spořádanému životu.
- Eliminační teorie – považuje za cíl trestu krátkou separaci pachatele od společnosti.
- Restituční teorie – přesouvá svůj pohled na oběti protiprávního jednání případně na celou rodinu oběti.
- Smíšené teorie – ve své politice ji uplatňuje mnoho zemí. Jedná se o použití a kombinaci uvedených teorií. Tento druh teorie se uplatňuje i v české legislativě.

Humánní zacházení

V současné době je klíčovým cílem při výkonu trestu odnětí svobody zachování lidského přístupu. Komplikace ovšem nastává s otázkou, do jaké míry lze humanizovat trest, aby byl za trest stále považován. Trest má za úkol především ochranu společnosti a současně také uložení sankce pachatelovi. Rozsah újmy je udáván na základě protiprávního jednání a individuálním vlastnostem jedince. Při uplatňování trestu je zásadní zajistit, aby respektování lidských práv neohrozilo jeho účinnost. Nízká účinnost trestu může zvýšit riziko opakovaného protiprávního jednání (Konceptce rozvoje vězeňství v ČR, 1998).

Humánní trest lze tedy definovat jako: „*nezbytně nutnou újmu po nezbytně nutnou dobu, eventuálně doplněnou takovým zacházením*“ (Konceptce rozvoje vězeňství v ČR, 1998, s. 16).

S humanizací českého vězeňství souvisí i plán konceptce vězeňství do roku 2025 Ministerstva spravedlnosti, který obsahuje několik bodů, u kterých se předpokládá, že do daného roku budou v českých věznicích aplikovány. Hlavním cílem je:

- Docílit modernizace českého vězeňství.
- Zformovat efektivní globální úroveň spojené s prevencí kriminality, postpenitenciární péči, edukaci a reintegraci odsouzených zpět do společnosti.
- Zaměřit se na individualitu osoby a předcházet tak recidivnímu chování i u pachatelé zvláště závažných zločinů a přispívat tak k ochraně společnosti (justice.cz, 2024).

3.7 Profilace věznic

Nová kategorizace věznic účinná od roku 2017 zrušila původní čtyři typy věznic (s dohledem, s dozorem, s ostrahou a se zvýšenou ostrahou) a zanechala pouze dva typy. V současné době tak lze dohledat pouze věznice s ostrahou a se zvýšenou ostrahou (Peterková, 2016).

Věznice s ostrahou je dle §6a vyhlášky 345/1999 Sb. rozdělena na dílčí zabezpečovací formy a to na:

- A) Nízký stupeň zabezpečení – do tohoto typu jsou zpravidla umísťováni odsouzení za nedbalostní trestné činy do tří let, ale také odsouzení za úmyslné trestné činy do 1 roku

- B) Střední stupeň zabezpečení – toto zabezpečení je určeno především pro osoby, které spáchaly trestný čin z nedbalosti a byly odsouzeny k trestu delšímu než 3 roky a pachatelé úmyslných trestných činů nepřevyšující odnětí svobody 3 roky
- C) Vysoký stupeň zabezpečení – stupeň je určen pro odsouzené, kteří nesplňují podmínky pro umístění do mírnějšího typu zabezpečení

Do věznic se zvýšenou ostrahou jsou pak zpravidla umisťovány osoby s výjimečným trestem (Peterová, 2016).

Obrázek 1: Mapa znázorňující věznic, vazební věznic a detenční ústavy v ČR.

Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-vezenske-sluzby-ceske-republiky-za-rok-2022.pdf>

1.2 Mapa organizačních jednotek Vězeňské služby

3.8 Skrytý život vězňů

Do kapitoly výkonu trestu nepochybně patří také podkapitola týkající se tzv. skrytého (popřípadě druhého) života vězňů, který se odehrává uvnitř věznic. Ve všech České republiky se vyskytuje určitý skrytý život vězňů, proti kterému se vězeňská služba snaží bojovat,

avšak není schopna mu zcela zabránit. Tento život má různé projevy, jako je například existence černého trhu, který funguje velmi dobře právě v prostředí věznic. Vězni si mezi sebou vyměňují jak povolené, tak zakázané věci. Tento *kolchoz* tvoří seskupení vězňů, dvou a více vězňů, kteří uplatňují svůj vliv. V rámci *kolchozu* věznic nakupují věci, které dále přeprořádávají. V rámci zboží se zde nachází alkohol, oděvy, zapalovače, drogy, korespondence, mobilní telefony, léky a mnohem více (Černíková, 2008).

Kromě obchodování se v rámci skrytého života často konají hazardní hry, kde odsouzení hrají především o tabák, káva či jiné komodity. Prohry pak mohou vyústit až ve fyzické napadení dotyčného (Juříček, Smolík, 2024).

Zajímavá je i problematika oddlužení mezi vězni. V případě prohry musí odsouzený provádět úklid, balit tabák, popřípadě vyrábět alkoholické nápoje. Zároveň se může objevovat vydírání, ponižování či poskytování sexuálních služeb (Juříček, Smolík, 2024).

Černíková (2008) dále zmiňuje, že mezi nejčastěji se objevující zakázané předměty jsou zařazeny drogy, nepovolené jídlo, jiné užitečné předměty či nepovolené užití mobilního telefonu. Právě mobilní telefon je v posledních letech čím dál tím větším problémem, jelikož umožňují odsouzeným získávat informace případně nabízet možnost telefonního styku za požadovaný finanční obnos.

Pozornost této problematice je věnována v praktické části práce.

Vězeňský jazyk

Mezi tzv. skrytý, popřípadě druhý život vězňů lze zařadit specifický vězeňský jazyk. Vězeňský jazyk neboli argot je *„mluva částečně uměle vytvořená, z větší části vzniklá komolením slov, jejich přejímáním z jiných jazyků, přenášením významů apod. Je sporné, zda byla tato řeč v minulosti záměrně vytvářena s úmyslem utajit jisté informace či byla k tomuto účelu jen druhotně využívána, dnes však slouží především k vyjádření příslušnosti k určité sociální skupině. Ve vězení je přijetí a používání argotu jedním z aspektů prizonizace procesu postupné přeměny člověka ve vězně“* (Hála, Soudková, 2002, s.6).

Příklady vězeňského argotu (Pravdová, 2015):

- bago – tabák určený na žvýkání
- bagr nebo lopata – lžice
- bíbo – sklenice
- brko, čmudka nebo čutka, - cigareta

- bríf – dopis
- čórka – krádež
- merta – pomsta

Závěrem lze říci, že v hlavní části výkonu trestu je obsaženo několik podkapitol souvisejících s touto problematikou. První část se zaměřuje na evropské koncepty, konkrétně na Evropská vězeňská pravidla, která stanovují základní principy a cíle, včetně účinné resocializace a reintegrace odsouzených do společnosti a každodenního života.

Kapitola SARPO v sobě definuje účel tohoto programu, ale také jednotlivé faktory, které jsou používány při hodnocení. Tyto faktory jsou klasifikovány jako statistické a dynamické faktory, přičemž dynamické faktory zahrnují aspekty jako je vzdělání a výchova, rodina, zaměstnání, bydlení, zvilosti, dále pak finanční faktory a faktory osobnosti jedince. Na základě těchto a dalších faktorů je následně vypracován statistický výsledek, který napomáhá při výběru vhodného resocializačního programu.

Podkapitola jednotlivé typy trestů se zaměřuje především na Trestní zákoník, který stanovuje, co je za trestný čin považováno a jaká je délka trestní sazby. Typy trestů jsou rozděleny na trest odnětí svobody a alternativní tresty, které jsou následně podrobněji popsány. V rámci podkapitoly jsou popsány okolnosti vylučující protiprávnost a specifické postupy určených skupin.

Další sekce se zabývá účelem a funkcí trestu odnětí svobody a jeho teorií podle Alfreda Adlera.

V rámci hlavní kapitoly je popsána také podkapitola profilace věznic v České republice, která je rozčleněna do dvou základních typů. Poslední podkapitola je změřena na skrytý život vězňů a krátké představení vězeňského argotu.

4. PRÁVA A POVINNOSTI ODSOUZENÝCH

Práva odsouzených představují klíčový prvek pro zachování lidské důstojnosti a základních práv, která jim jsou zaručena v *Ústavě České republiky*, *Listině základních práv* a svobod, a také dle nařízení Evropských vězeňských pravidel.

4.1 Práva odsouzených

Práva odsouzených zahrnují široký výčet, na který se může odsouzený v případě jejich porušení odvolat. Odsouzení mají právo na třikrát denně podávanou stravu, která splňuje stanovené výživové hodnoty. Standarty pro oděv jsou pevně stanoveny, každopádně existují výjimky, kdy má vězeň právo nosit civilní oblečení (Nedorost, 1995).

Odsouzený má nárok na příjem a zasílání korespondence dle vlastního uvážení na své náklady. Vězeňská služba má právo znát obsah korespondence a v případě důvodného podezření z plánování trestného činu může oprávněný člen vězeňské služby korespondenci zadržet. Výjimka platí v případě korespondence odsouzeného s jeho advokátem, která je chráněna před zásahy vězeňské služby (Nedorost, 1995 srov. VSCR, 2024).

Návštěvy jsou zpravidla povoleny blízkým osobám jednou měsíčně na dobu tří hodin v předem stanoveném prostoru. Povoleny jsou maximálně čtyři osoby zahrnující i nezletilé děti. Mezi základní práva odsouzených se řadí možnost nákupu potravin, drogistického zboží, případně dalších věcí v obchodech zřízených v rámci věznice. Nákup lze obvykle provést buď bezhotovostní platbou z vlastních příjmů, s nimiž má možnost volně disponovat, nebo prostřednictvím finančních prostředků poskytnutých od blízkých osob. Alternativně je možné využít finanční prostředky uložené v úschovně před nástupem do výkonu trestu. Odsouzenému, který není pracovníčně zařazen a nemá žádné finanční prostředky, obdrží jednou měsíčně balíček obsahující základní potřeby. Balíčky od rodiny či jiných blízkých osob odsouzenému je možné zaslat pouze jednou za půl roku, do váhy pěti kilogramů. Obsah zaslaných balíčků je kontrolován Vězeňskou službou. Odsouzenému nemohou být předány věci, které by mohly ohrozit život či zdraví jeho samotného nebo ostatních (Právní linka, 2015).

Osoba ve výkonu trestu má také nárok na odběr každodenního tisku či knih, které si má možnost vypůjčit ve zřízené vězeňské knihovně. Vězeň má nárok na duchovní služby a konzultace s odborníky, s kterými nadále může spolupracovat a najít vhodná řešení

jeho problému. Pokud jsou odsouzenému odepřena jakákoliv zákonem stanovená práva, má možnost podat stížnost (Černíková, Makariusová, 1996 srov. VSCR, 2024).

Výjimky ve všech uvedených právech odsouzeného upravuje vnitřní řád konkrétní věznice.

4.2 Povinnosti odsouzených

Odsouzení ve věznici mají vedle svých práv také určité povinnosti, které jsou povinni dodržovat. Řádné plnění těchto povinností je klíčové pro udržení disciplíny a může vést ke kázeňským odměnám či vyústit do kázeňských trestů. Mezi základní povinnosti odsouzených patří řádné dodržování pořádku a kázně, plnit pokyny Vězeňské služby, které nezasahují do základních práv odsouzeného, vykonávat pracovní činnost, který zákon povinně ustanovuje, dodržovat pravidla vnitřního řádu a podstupovat prohlídky, pokud to situace vyžaduje (Černíková, Makariusová, 1996).

Odsouzenému je zakázáno vyrábět, přechovávat a konzumovat alkoholické nápoje či jiné návykové látky a vlastnit předměty, které by mohly ohrozit život a zdraví jej samotného nebo jiných osob (Bajcura, 1999).

Mezi kázeňské pochvaly lze zařadit pochvalu, neobvyklé povolení návštěvy či přijetí balíčku, vyšší obnos kapesného, peněžitá či jiná forma odměny a další. Naopak do kázeňských trestů lze zařadit důtku, snížení kapesného a omezení přijetí balíčku na maximální dobu tří měsíců, propadnutí věci, přesun do uzavřeného oddílu či do samovazby, kde maximální doba nesmí přesáhnout 20 dnů (Černíková, Makariusová, 1996).

Souhrnně lze říci, že kapitola zabývající se právy a povinnostmi odsouzených obsahuje obecný výčet informací, které jsou osobám ve výkonu trestu odněti svobody poskytovány. Mezi klíčová práva odsouzených patří především právo přijímání korespondence, balíků, právo na stravu, právo na návštěvy a mnohem více. Pokud práva nejsou naplňována je možnost podat stížnost, která bude následně prozkoumána. Mezi základní povinnosti se řadí především povinnost pracovat, pokud je odsouzený zdravotně způsobilý a povinnost podrobit se vnitřnímu řádu věznice. Zároveň je zakázáno vyrábět či přechovávat návykové látky či předměty, které by potenciálně mohly ohrozit život a zdraví jeho nebo ostatním. Při řádném plnění mohou odsouzení získat pochvalu, v případě porušení vnitřního řádu je možno udělit kázeňský trest.

5. VĚZNICE PARDUBICE

V rámci kapitoly Věznice Pardubice je stručně sepsáno její historické zasazení a současný stav včetně uvedení spolupracujících organizací. Historie je členěna do jednotlivých etap, z kterých je vybráno to nejpodstatnější. Důležitou část kapitoly tvoří resocializační programy a terapeutické činnosti, které jsou vězňům poskytovány pro následnou reintegraci do společnosti. Poslední podkapitola definuje Vnitřní řád Věznice Pardubice, který profiluje danou věznicí, specifikuje jednotlivá práva a povinnosti vězňů včetně volnočasových aktivit či možnosti nákupu.

5.1 Historie Věznice Pardubice

Město Pardubice se po druhé polovině devatenáctého století stalo velmi úspěšným průmyslovým centrem. Výstavba cukrovaru, pivovaru, slévárny a mnoho dalších továren a podniků dosáhlo velkého rozmachu a ke známosti města taktéž umocnilo rozšíření železničních drah. O několik let později díky tomu vznikl významný železniční uzel směřující do mnoha míst. V tomto období, konkrétně v roce 1888, také začala výstavba zemské donucovací pracovny na okraji města. Významným projektantem této instituce byl inspektor Mayer (Kalábová, Kaláb, 2005).

Etapa 1891-1918

V této historické etapě byly zemské donucovací pracovny předány do správy jednotlivých zemí. Pracovny byly definovány jako „...*veřejné ústavy, které měly osoby k práci způsobilé, ale práci odmítající, k pravidelné práci přimět donucením zároveň s působením vzdělávacím, výchovným a náboženským*“ (Kalábová, Kaláb, 2005, s.9).

Primárním záměrem bylo ovlivnit propuštěné vězně opouštějící nápravné zařízení tak, aby si byli schopni po propuštění najít zaměstnání a vést řádný a stabilní život. V zemské donucovací pracovně se však nezdržovali pouze propuštění vězni, ale také opětovně odsouzení dřívější vězni, kde se předpokládalo, že nebudou vykonávat svědomité zaměstnání či se u nich objevovaly nebezpečné a násilné sklony. Doba trvání nesměla překročit více než tři roky, ve výjimečných případech až pět let. Osoby, především muži, zadržené v této pracovně byly označeny jako *káraní* (Kalábová, Kaláb, 2005).

V začátcích dvacátého století se *káraní* mohli učit a zdokonalovat v oblasti krejčovství, kolářství a bednářství, čalounictví a výroby kartáčů (VSCR-Věznice Pardubice, 2024).

V roce 1918 podléhaly zemské donucovací prostředky zemským úřadům a nikoli Ministerstvu spravedlnosti, což se však v roce 1921 změnilo (VSCR-Věznice Pardubice, 2024).

Etapa druhé světové války

Gestapo si pro své účely, stejně jako v Hradci Králové či Kolíně, vybrala jednu budovu zemské donucovací pracovny v Pardubicích. Normální chod pracovny to ovšem nenarušilo a s vězni umístěnými německou tajnou policií se *káranci* setkávali pouze při přidělu jídla. V letech 1942-1945 byla přibrána další budova, které bylo určeno se shromažďování osob určené k vazbě (Kalábová, Kaláb, 2005).

Dalším oddílem v prostorách zemské donucovací věznice byl pracovní-výchovný tábor. Tento oddíl byl zřízen především z důvodu nedostatku osob, které se podílely na výrobě zbrojního průmyslu. Z dochovaných záznamů lze odhadnout, že do konce druhé světové války v tomto průmyslu působilo kolem 1 992 osob. Dle záznamu neměl pobyt pro tyto osoby povahu trestu, ale setrvání v táboře mělo silně nápravný charakter. Byl jim omezen kontakt s veřejností či odejmuto civilní oblečení. Pracovní nasazení *káránců* a osob s trestem odnětí svobody se za dob protektorátu koncentrovalo především do vnitřních prostor pracovny (Kalábová, Kaláb, 2005).

Etapa 1945-1951

9. května 1945, tedy den před příchodem Rudé armády do Pardubic, využili *káranci* a vězni příležitosti a dostali se do úložiště civilního oblečení a následně uprchli. V momentě, kdy se zajatci gestapa dozvěděli o spojeneckém postupu, začali hledat jednotlivé vykonavatele gestapa ve městě. K jejich zklamání však většina z nich už stihla uprchnout a jejich zázemí bylo z velké části zničeno. Do roku 1947 sloužila zemská donucovací pracovna jako integrační tábor sdružující především Němce a české kolaboranty a následně do roku 1949 byl v prostorách pracovny zřízen kárný tábor. V letech 1949 až 1951 byl v Pardubicích zřízen tábor nucených prací, který mohl vzniknout na základě schválení zákona č.247/1948 *Sb. o táborech nucené práce* Národním shromážděním. Avšak tento právní předpis trval poměrně krátkou dobu a již v průběhu roku 1951 bylo zahájeno postupné rušení jednotlivých táborů (Kalábová, Kaláb, 2005).

Ženská věznice Pardubice

Prvotní záznam o ženách je zasazen do období vzniku integračního tábora v prostorách zemské donucovací pracovny. Jakmile byl zrušen tábor nucených prací vzniklo v budovách pracovny nové pracoviště, konkrétně Státní vězeňský ústav Pardubice. Rokem 1952 byly do ústavu umisťovány především ženy, které nesouhlasily s novou vládnoucí stranou a zastávaly demokratické přesvědčení. Vedle nich se zde také umisťovaly jeptišky a ženy odsouzené za protiprávní jednání. V šedesátých letech dvacátého století začal být uplatňován zákon o výkonu trestu odnětí svobody, který stanovil předpisy pro zacházení s vězni. U těchto osob se prováděla nápravně výchovná činnost zahrnující režim a pořádek, pracovní výchovu a kulturně výchovnou práci. V této době se začínají ve věznici objevovat první odborní zaměstnanci jako jsou speciální pedagogové, sociální pracovníci či vychovatelé. V sedmdesátých a osmdesátých letech byl důraz kladen především na pracovní nasazení pro velké podniky. V lednu 1990 byla po udělení amnestie propuštěna více než polovina žen a do konce roku tento počet nepřesáhl padesáti vězňů (Kalábová, Kaláb, 2005).

V polovině devadesátých let dvacátého století byla Věznice Pardubice kategorizována do čtyř typů, a to na dohled, dozor, ostrahu a zvýšenou ostrahu. V rámci věznice se nacházely dvě specializované oddělení. Konkrétně se jednalo o oddělení s duševní poruchou a poruchou chování a oddělení trvale pracovní nezařaditelných (VSCR-Věznice Pardubice, 2024).

Prakticky celou jednu dekádu trvalo přetvoření českého vězeňství pomocí principů „*Koncepce rozvoje vězeňství v ČR*“. Zároveň byl ustanoven nový zákon o výkonu trestu odnětí svobody, který nahradil předchozí z roku 1965. S novými předpisy a interními nařízeními se všichni zaměstnanci museli ztotožnit a podrobit se jim. V roce 2000 také přichází změna související s otevřením ženské věznice ve Světlé nad Sázavou. O čtyři roky později se tak pardubická ženská věznice mění na mužskou a tím se uzavírá jedna velká historická kapitola (Kalábová, Kaláb, 2005).

5.2 Současnost věznice

V současné době můžeme najít ve věznici tři stupně oddělení pro odsouzené s různým stupněm zabezpečení: nízkým, středním a vysokým zabezpečením odsouzených. Rovněž se zde nachází specializované místo pro mladistvé. Ve věznici je možnost absolvovat či doplnit vzdělání nebo kvalifikace v mnoha různých oborech. Následně odsouzení dostávají výuční list či osvědčení o kvalifikaci (VSCR – Věznice Pardubice, 2024).

Pardubická věznice má kapacitu pojmout až 650 odsouzených a jedná se o typ věznice s ostrahou s nízkým, středním a vysokým stupněm zabezpečení. V rámci Věznice jsou specializovaná oddělení pro výkon trestu u trvale pracovně nezařaditelných odsouzených a výkon trestu u odsouzených s poruchou duševní a poruchou chování (VSCR-Věznice Pardubice, 2024).

Pardubická věznice spolupracuje s celkem třemi nevládními organizacemi. Jedná se o Laxus z.ú., Volonté Czech o.p.s. a Mezinárodní vězeňské společenství. Jednotlivé organizace si stručně představíme.

Laxus z.ú.

Laxus z.ú. se společně s věznicí zabývá výzkumem v Centru drogových služeb ve vězení. Hlavním cílem je poskytování poradenství v oblasti léčby drogově závislých pachatelů. Laxus z.ú. není aktivní pouze v Pardubicích, ale působí i v dalších pěti krajích. Hlavní pozornost je upřena na odsouzené, kterých se tato problematika týká. S pomocí této organizace jsou jednotlivci schopni změnit životní styl a zbavit se svých závislostí. Mezi další nabízené služby se řadí podpora klienta po propuštění z věznice, možnost zajištění kontaktu s dalšími organizacemi nebo rodinou, a dokonce nabízí pomoc v krizových situacích pro osoby vykonávající trestní sankci a jejich rodinné příslušníky (VSCR, Věznice Pardubice, 2024)

Volonté Czech o.p.s.

Volonté Czech o.p.s je nezisková organizace spolupracující s Generálním ředitelství vězeňské služby a působí v mnoha dalších věznic napříč Českou republikou. Hlavním cílem je nabídnout odsouzeným kvalitní poradenství v oblasti oddlužení a nalezení zaměstnání po výkonu trestu. Od roku 2019 byl společně s dalšími 6 věznicemi uskutečněn projekt nesoucí název Aplikace Good-Lives-Modelu v českém vězeňství. Byl financován na dobu tří let a hlavním záměrem byla redukce opětovného kriminálního chování prostřednictvím řízení impulzivního a nerozvážného jednání (VSCR – Věznice Pardubice, 2024).

Mezinárodní vězeňské společenství

Hlavním posláním Mezinárodního vězeňského společenství je poskytovat pomoc lidem, kteří se dostali do situace spojené s protiprávním jednáním. Tato pomoc zahrnuje jak oběti trestných činů, tak pachatele, stejně jako děti odsouzených. Organizace se řadí k velmi významným křesťanským sdružením, která operují ve 127 zemí na celém světě. Projekt *Vězňova cesta* představuje osmitýdenní kurz, jehož cílem je naučit odsouzené

k efektivnějšímu zvládnutí agresivního chování včetně změn priorit v osobním životě. Prostřednictvím videí jsou odsouzeným zprostředkovány příběhy, které mají motivovat ke změně dosavadního životního stylu a vést je na cestu, jež je zasvěcena Bohu (VSCR – Věznice Pardubice, 2024).

5.3 Resocializační programy Věznice Pardubice

V rámci procesu resocializace Věznice Pardubice nabízí několik programů, do kterých se odsouzení mohou dobrovolně zapojit a započít změnu svého chování a připravit se na řádný život po propuštění z věznice.

Program zastav se, zamysli se a změň se – „3Z“

Zastav se, zamysli se a změň se neboli zkráceně 3Z je program převzatý z Velké Británie a je realizován pomocí specializovaných zaměstnanců. Ve Věznici Pardubice se jedná o ustálený resocializační program. Jednotlivé lekce trvají tři měsíce a cílem je pomoci odsouzeným zamyslet se nad spáchaným trestným činem, proč konkrétně jednal, a poskytnout strategii, jak se vyhnout dalšímu protiprávnímu jednání. Hlavním úsilím je podpora změny chování a myšlení s účelem zamezení recidivního chování. Program je veden v zábavné formě her, tréninku chování a myšlení v životních situacích či pomocí jiných (například dechových) relaxačních metod. Každým rokem stoupá počet zájemců, kteří by programem chtěli projít. V mnohých případech se odsouzený do programu nedostane z důvodu velké kapacity. Lektoři si tak pečlivě vybírají jednotlivce, u kterých vidí potenciál získat maximální prospěch z tohoto přístupu (VSCR – Věznice Pardubice, 2024)

Program VIT (Victim impact training) - Vnímám i Tebe

Dalším programem resocializace nazvaným projekt Vnímám i tebe, zkráceně VIT, je zaměřený na problematiku protiprávního chování a jeho dopady. Cílem programu je, aby odsouzení byli konfrontováni s důsledky svého jednání na svou rodinu, blízké osoby a oběti trestných činů. Tento program klade důraz na to, že důsledky protiprávního chování nezasahují pouze do života samotných odsouzených, ale rozšiřují se i na širší okruh lidí, kteří mohou trpět vážnými následky. Po dokončení kurzu účastníci obdrží osvědčení, které jim může pomoci při posuzování jejich žádosti o předčasné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody (VSCR – Věznice Pardubice, 2024).

Edukačně – rekvalifikační program pro pachatele dopravních nehod PARDON

Program je zaměřen na pachatele, kteří se potýkají s určitými nedostatky při řízení motorových vozidel, osoby, které spáchaly vážné dopravní nehody, osoby vykonávající trest za přečin v důsledku požití návykové látky při řízení motorového vozidla a další. Záměr programu spočívá v osvojení bezpečnostních pravidel a vyvarování se dalšího protiprávního jednání na pozemních komunikacích (VSCR – Věznice Pardubice, 2024).

„Pappa program“ – program pro otce

Program pro otce je inspirován norským projektem a vychází primárně z Úmluvy o právech dítěte.

„Program je založen na dialogu a mimo odbor výkonu vazby a trestu GR VS ČR, který je garantem programu, se zapojilo 5 věznic. Pilotáž programu byla zahájena v průběhu října

až listopadu 2022 a zakončena je tzv. „Dnem s dítětem“ (setkání dětí účastníků programu s vězněnými otci)“ (VSCR – Věznice Pardubice, 2024).

Záměrem projektu je stejně jako u všech předchozích resocializačních programů snížit opětovné kriminální chování a získat povědomí o složitých situacích, kterými si musí rodina odsouzeného procházet. Hlavní záměr samozřejmě spočívá v navázání kontaktu s dítětem odsouzeného a přispívat v rozvoji rodičovské péče a dovedností (VSCR – Věznice Pardubice, 2024).

Program ZUŘIVEC

Zuřivec je norský filmový projekt, který poukazuje na násilí v rodině a život malého chlapce, který prožívá útrapy dětství. Jedná se o velmi emotivní film, který získal mnoho ocenění. Záměrem projektu je poukázat na faktory, které vedly odsouzeného k použití této formy násilí. Jak zmiňují tvůrci Zuřivce, většina odsouzených se v minulosti setkala s jakoukoliv formou násilí a mají problém se s ní vypořádat. Tato nepříjemná zkušenost často vede k opakování stejného chování v budoucnosti, kdy mohou způsobovat škodu ostatním. Film je doplněn specifickým programem, který se zaměřuje na zvládání vzteku a dalších negativních osobních vlastností (VSCR – Věznice Pardubice, 2024).

5.4 Terapeutické aktivity

V rámci resocializačního programu věznice je odsouzeným poskytována možnost využít mnoho terapeutických aktivit. Odsouzení následně pracují se svými emocemi, psychikou

a zabývají se svým pocitem viny a uloženým trestem za trestné jednání. Během terapeutických sezení se terapeuti snaží změnit jednání a myšlení člověka, který protiprávně jedná. Osoby vykonávající trest odnětí svobody, zejména recidivisté, často reagují impulzivně a bezmyšlenkovitě, což vede k dalšímu protiprávnímu jednání (VSCR – Věznice Pardubice, 2024).

Ve Věznici Pardubice jsou prováděny následující terapie:

- **Terapie prací** = v rámci terapie prací se především jedince, kteří se snaží v rámci trestu pracovat na rozvoji svých osobnostních vlastností. Odsouzení se podílejí na spolupráci s neziskovými organizacemi, pracují na zahradě a přispívají k správnému chodu věznice. Při pandemii v roce 2020 odsouzení ručně vyráběly několik tisíc roušek a ochranných štítů.
- **Kreativní dílna** = kreativní dílna podporuje u odsouzených kreativní nadání a snížení stresu, který může být v průběhu trestu o něco vyšší. Terapie učí jednotlivce novým technikám jako je batikování, šití, tkaní a dalším.
- **Pohybová terapie** = účelem pohybové terapie je součinnost fyzického a psychického stavu a kladného sebevnímání. Terapie je primárně určena pro vězně trvale pracovní nezařaditelné.
- **Keramická dílna** = slouží k získání dovedností spojené s tvořením keramických výrobků sloužící k uvolnění a rozvoji osobnosti.
- **Arteterapie** = Vězni aplikují své pocity a touhy do tvoření jedinečných obrazů, díky kterým uvolní svou tenzi a posílí svou tvořivost. Jednotlivé obrazy jsou často vystavovány na mnoha vernisážích nebo slouží jako doplňky v různých institucích, jakým jsou například univerzity.
- **Sebeobslužné a pracovní aktivity** = Odsouzení se učí správnému stolování, etice společenského života a získávání cenných poznatků, které jsou následně schopni aplikovat po propuštění do každodenního života.
- **Rukodělné činnosti** = pomocí řemeslných činností si jedinci budují zdravé návyky a seznamují se s různými pracovními postupy které jsou následně schopni využít v zaměstnání po propuštění.
- **Encouterová skupina „O nás s námi“** = vězni se učí základním komunikačním dovednostem, kterým vyjadřují své pocity a zamýšlí se nad svým protiprávním jednáním. Cílem je schopnost vzájemné komunikace a určité formě kritického myšlení.

- **Apiterapie** = cílem je porozumění problematice včelaření, která působí proti stresu či úzkostem. Primárně se odsouzení učí převzít odpovědnost a následně s ní pracovat, což se může kladně projevit v rozvoji jeho osobnosti.
- **Skupinová práce s hudbou** = pomocí hudby se vězni mohou zbavovat negativních myšlenek a rozvíjet emoční stránku jedince (VSCR – Věznice Pardubice, 2024).

Hlavním cílem terapeutických aktivit především eliminace negativních dopadů spojené s výkonem trestu odnětí svobody. Jedná se o snahu pomoci a vyřešit konkrétní problémy, které mohly být příčinou protiprávního jednání. Mnoho vězňů navíc trpí duševními problémy, do nichž se řadí deprese, úzkost, trauma. Terapeutické intervence mají za cíl snížit tyto negativní faktory a zlepšit duševní stav jednotlivce. Dalším přínosem je také zvládnutí agresivního chování, hněvu a celkové kontrole svých emocí. Mnoho vězňů také není dostatečně vzděláno v oblasti sociálních dovedností, které může být překážkou při návratu do společnosti. Primárním cílem je však snížit riziko opětovného protiprávního jednání, a to pomocí změny naučených vzorců chování, které vedlo k uložení trestu (VSCR – Věznice Pardubice, 2024).

5.5 Vnitřní řád pro odsouzené Věznice Pardubice

Vnitřní řád Věznice Pardubice je spjat společně se *zákonem č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody* a stanovuje konkrétní podobu života ve věznici. V úvodu řádu je popsána charakteristika Věznice a dále jsou upravena práva a povinnosti odsouzených. Jsou zde specifikována pravidla týkající se eskorty k soudnímu řízení či do zdravotnického zařízení, ubytování a cely, nezbytnou součástí je také úprava stravování či osobní hygieny. Odsouzený má také možnost vycházek v oblasti přilehlých budov věznice. Udána je také konkrétní podoba korespondence, užívání telefonického zařízení či jiného kontaktu s rodinou a možnost návštěv. O návštěvě je odsouzený povinen včas informovat svého vychovatele a předat mu konkrétní jména, včetně jejich adres a telefonních čísel. Odsouzený má taktéž nárok na nákup potravin do stanovené týdenní finanční výše. Konkrétní podoba finanční výše závisí na jeho zařazení ve věznici (VSCR, Vnitřní řád Věznice Pardubice)

Vnitřní řád Věznice Pardubice taktéž stanovuje nástupní a výstupní oddíly. V nástupním oddílu jsou s dotyčným prováděny pohovory, na jejichž základě je sestaven individuální program zacházení. Současně je odsouzenému vyhotoven průkaz totožnosti. Do výstupního oddílu jsou osoby vykonávající trest odnětí svobody přesunuty na základě

doporučení vychovatele či speciálního pedagoga. Jedná se zpravidla o osoby s trestem odnětí svobody překračující dobu tří let. Ve výjimečných případech se zde přesouvají i osoby s krátkodobým trestem. V rámci výstupního oddílu se odsouzení připravují na své propuštění a na úspěšné začlenění se do společnosti. V rámci jednotlivých lekcí se zde probírá například aktuální dění ve společnosti, navazování společenských vztahů či nauka o etických pravidlech a vhodném společenském chování (VSCR, Vnitřní řád Věznice Pardubice).

V třetí části Vnitřního řádu Věznice Pardubice jsou dále vyjmenovány jednotlivé kategorie odsouzených a jejich následné zacházení. Konkrétně se jedná o:

1. Specializovaný oddíl (část třetí, díl 2 Vnitřního řádu Věznice Pardubice) se následně člení na:
  - oddíl pro odsouzené trvale pracovně nezařaditelné (čl. 34 Vnitřního řádu Věznice Pardubice)
  - oddíl pro odsouzené s poruchou duševní a poruchou chování (VSCR čl. 35 Vnitřního řádu Věznice Pardubice)
2. Oddíl bezdrogové zóny (čl. 36 Vnitřního řádu Věznice Pardubice)
3. Mladiství (čl. 37 Vnitřního řádu Věznice Pardubice)
4. Poradna drogové prevence (čl. 38 Vnitřního řádu Věznice Pardubice)
5. Krizový oddíl = Odsouzený je přemístěn do krizového oddílu na základě posouzení psychologa či jiného pověřeného zaměstnance. (čl. 39 Vnitřního řádu Věznice Pardubice)
6. Výstupní oddíl pro odsouzené muže s ostrahou se středním vysokým stupněm zabezpečení (čl. 40 Vnitřního řádu Věznice Pardubice)

Statistická ročenka generálního ředitelství vydává každoročně vyhodnocení zkoumající počet odsouzených v jednotlivých měsících kalendářního roku. Uvedená tabulka z roku 2022 ukazuje míru odsouzených ve Věznici Pardubice.

Tabulka 1: vývoj stavů vězňených osob a kapacity jednotlivých věznic (2022)

Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-vezenske-sluzby-ceske-republiky-za-rok-2022.pdf>

8.1.4.22 Věznice Pardubice

2022	Kapacita	Stav
	odsouzení	odsouzení
leden	686	655
únor	686	669
březen	686	685
duben	686	667
květen	686	679
červen	686	677
červenec	686	663
srpen	686	674
září	686	668
říjen	686	669
listopad	686	684
prosinec	686	693
Průměrný denní stav v roce 2022		672,11

Souhrnně lze říci, že poslední kapitola teoretické části je zaměřena na Věznici Pardubice. První podkapitola poskytuje souhrnný přehled historie vzniku Věznice, kterému se v rámci odborné literatury nejvíce věnují manželé Kalábovy (2005) s dílem *Historie zemské donucovací pracovny a věznice pro ženy v Pardubicích*. V podkapitole nechybí ani současnost věznice a její spolupráce s nevládními organizacemi.

Další podkapitola se věnuje resocializačním programům, které jsou uplatňovány ve Věznici Pardubice včetně jejich popisu. Mezi tyto programy patří 3Z, Pappa program a program ZUŘIVEC. Cílem všech projektů je především schopnost aktivně působit na odsouzené a přimět je k řešení svých životních situací. Za řešení situace může být uvědomění si protiprávního chování, snaha o budování vztahů se svými dětmi, či nalezení víry.

Terapeutické aktivity představují širokou škálu možností pro odsouzené, které jsou v rámci trestu odnětí svobody poskytovány. Tyto aktivity si kladou za cíl změnu myšlení a chování jedince, které vede k recidivnímu jednání. Pardubická věznice nabízí širokou škálu těchto aktivit, včetně terapie prací, kreativní dílnu, pohybovou terapii, arteterapii, sebeobslužné

a pracovní aktivity, rukodělné činnosti, apiterapii, skupinové práce s hudbou či encountrové skupina „O nás s námi“.

Poslední podkapitolu tvoří vnitřní řád věznice Pardubice, který specifikuje jednotlivá práva a povinnosti odsouzených, jednotlivé kategorie odsouzených, pravidla přijímání návštěv, telefonátů, nákupů a dalších náležitostí z něho vyplývající.

Teoretická část bude následně doplněna výzkumným šetřením, které vymezuje cíl a metodu výzkumu, ale také analýzu získaných dat a jejich interpretaci.

Po teoretické části následuje výzkumné šetření. Tato část práce je klíčová, neboť vymezuje cíle a metody výzkumu, analyzuje získaná data a poskytuje jejich interpretaci. V rámci výzkumného procesu jsou stanoveny hlavní a tři dílčí výzkumné otázky.

6. PRAKTICKÁ ČÁST

V teoretické části je pozornost zaměřena na právní legislativu, výkon trestu odnětí svobody ve věznicích, a především na Věznici Pardubice a jednotlivé resocializační programy a terapeutické aktivity poskytované odsouzeným.

V praktické části se budeme zabývat vymezením cíle výzkumu, ze kterého vycházejí jednotlivé výzkumné otázky. Dále se budeme zabývat metodologií výzkumu a výběru výzkumného vzorku. Neméně důležité je uvedení techniky získávání dat a její následná metoda zpracování. Na závěr je uvedena analýza získaných dat a jejich následná interpretace.

6.1 Metodologie

V rámci metodologie bude vymezen cíl a metoda výzkumného šetření. Uveden bude také výběr výzkumného vzorku a sběr dat.

6.1.1 Cíl výzkumu

Cílem výzkumu je především analyzovat pohledy a názory zaměstnanců na každodenní život vězňů ve Věznici Pardubice každodenní život vězňů, konkrétně jejich možnosti zaměstnání a vzdělávání. Sekundárním cílem je také lepší porozumění v oblasti vězeňství.

Hlavní výzkumná otázka zní: ***Jak zaměstnanci Věznice Pardubice nahlíží na život vězňů?***

Pro zodpovězení hlavní výzkumné otázky jsem si dále stanovila tři dílčí výzkumné otázky, které zní:

- I. Jaké aktivity jsou poskytované odsouzeným ve Věznici Pardubice během běžného dne?*
- II. Jakým způsobem je realizován program zacházení?*
- III. Jaké stanovisko zaujmají zaměstnanci Věznice Pardubice k resocializačním programům poskytovaným odsouzeným?*

6.1.2 Metoda výzkumu

Výzkumné šetření je zpravidla prováděno pomocí kvalitativního nebo kvantitativního typu výzkumu. V obecné rovině lze říci, že kvantitativní výzkumné šetření je více zobecnitelné, avšak problematiku zpravidla neprostuduje do hloubky. Naopak kvalitativní přístup výzkumného šetření nelze zobecnit na populaci, ale díky hlubokému prozkoumání

problematiky jsou výzkumníci schopni pochopit zákonitosti konkrétní problematiky (Hendl, 2005).

V současné době se mnozí autoři snaží o kombinaci jak kvalitativního, tak kvantitativního přístupu, přičemž se snaží z obou vytěžit co nejlepší pochopení zkoumaného fenoménu. Kombinací těchto typů následně vzniká smíšený plán výzkumného šetření (Tashakkori, Teddlie 1998, Creswell 2003, Johnson, Onwuegbuzi 2004 in Hendl 2005).

Pro účel své bakalářské práce jsem se rozhodla zvolit kvalitativní výzkum. Hendl (2005) zmiňuje, že u kvalitativního výzkumu není stanoven žádný jednotný vzorec jeho postupu. Novotná a kol. (2019) zmiňuje, že se jedná především o pružný typ výzkumu, kde si výzkumník stanoví otázky již na začátku, avšak v celém svém výzkumu jej může doplňovat či specifikovat, aby lépe porozuměl zkoumanému fenoménu. Mezi pozitivně hodnocené stránky výzkumu je zařazeno detailnější poznání vymezených případů a jejich vývoj či procesy. Nevýhody při výzkumném šetření jsou především spatřovány v subjektivního ovlivnění výzkumníka či v časové náročnosti výzkumu (Hendl, 2005).

Tabulka 2: formulace výzkumných otázek

Hlavní výzkumný cíl: <i>Jak zaměstnanci Věznice Pardubice nahlíží na život vězňů?</i>		
Metoda: polostrukturovaný rozhovor, kvalitativní výzkum		
Výzkumné otázky (DVO)	Otázky v rozhovoru	
<p><u>Dílčí výzkumná otázka 1:</u> Jaké aktivity jsou poskytované odsouzeným ve Věznici Pardubice během běžného dne?</p>	Otázka 1	Jak vězni tráví volný čas?
	Otázka 2	S jakými tématy se vězni na zaměstnance nejčastěji obrací?
	Otázka 3	Jak jednotlivé vztahy mezi vězni ovlivňují jejich každodenní život?

<p><u>Dílčí výzkumná otázka 2:</u> Jakým způsobem je realizován program zacházení u odsouzených?</p>	Otázka 4	Jak je vyhodnocován program zacházení?
	Otázka 5	O jaké činnosti v rámci programu zacházení je největší zájem?
	Otázka 6	Jaké počítačové programy jsou využívány v rámci vytvoření programu zacházení?
<p><u>Dílčí výzkumná otázka 3:</u> Jaké stanovisko zaujímají zaměstnanci Věznice Pardubice k resocializačním programům poskytovaným odsouzeným</p>	Otázka 7	Jak vnímáte efektivitu resocializačních programů?
	Otázka 8	Jaké faktory danou efektivitu ovlivňuje?

6.1.3 Výběr výzkumného vzorku

Výzkumné šetření bakalářská práce se zaměřuje na zkoumání odborných zaměstnanců Věznice Pardubice jako hlavní cílové skupiny. V rámci kvalitativního průzkumu jsem kontaktovala vedení Věznice Pardubice, abych měla možnost provést rozhovory s konkrétními zaměstnanci. Cílová skupinou se tak stali odborní zaměstnanci věznice, kteří každodenně vstupují do interakce s odsouzenými. Pro uskutečnění rozhovorů jsem musela požádat o povolení k vstupu do věznice prostřednictvím jejího ředitele. Po vyřízení administrativních formalit bylo nutné k zavázání se smlouvy o mlčenlivosti. Při výběru informantů nehrálo roli pohlaví, věk či praxe v oboru. V dokumentaci informantů jsou tak z důvodu zachování anonymity uvedena jejich pracovní pozice, nikoli však jejich jména, pohlaví nebo věk. Následující tabulka poskytuje bližší přehled o výběru informantů.

Tabulka 3: Seznam informantů

Informant (I)	Zaměstnání
I1	Speciální pedagog
I2	Vychovatel
I3	Sociální pracovník
I4	Terapeut
I5	Člen vězeňské služby
I6	Kaplan

6.1.4 Sběr dat

Výzkumné šetření započalo v prosinci 2023, kdy jsem na základě předchozí komunikace po absolvování praktické výuky ve Věznici Pardubice kontaktovala vedoucí Vězeňské služby. Díky její spolupráci jsem následně mohla podat žádost k řediteli Věznice o povolení vstupu, která byla následně kladně schválena. Prostřednictvím e-mailu jsem následně zaslala veškeré otázky směřované na zaměstnance a cíle mého výzkumné šetření. Osnova polostrukturovaného rozhovoru byla schválena a díky tomu jsem měla možnost na začátku března 2024 provést rozhovory s předem stanovenými odbornými zaměstnanci, s kterými mi bylo umožněno rozhovory provést. Z důvodu bezpečnosti jsem neměla možnost rozhovory nahrávat na jakékoliv nahrávací zařízení, a proto bylo vše přepisováno ručně. Při konání rozhovorů nenastaly žádné komplikace a každý z nich trval kolem patnácti až dvaceti minut.

Před samotným výzkumným šetření se však objevily jisté problémy, kvůli kterým byly rozhovory možné až v prvním týdnu března roku 2024. Ačkoliv jsem Věznici kontaktovala již v prosinci předchozího roku, z důvodu velkého pracovního nasazení před koncem roku, a také z důvodu nadcházejících Vánoc, jsem první odpověď dostala až v první půlce ledna 2024. Vzhledem k bezpečnostním požadavkům vstupu do Věznice se celá situace protáhla a rozhovory se tak uskutečnily v pozdějším termínu.

U ručně psaných rozhovorů byla následně provedena transkripce do dokumentu Microsoft Word.

6.2 Analýza a interpretace získaných dat

Novotná (2019) zmiňuje, že kódováním se rozumí analyzování částí textu a přiřazování jednotlivých štítků, které následně můžeme kódovat. Kódované části textu následně mezi sebou porovnáváme a zjišťuje, zdali mají něco společného.

První dílčí výzkumná otázka (DVO 1) směřuje ke zjištění, jaké *aktivity jsou poskytované odsouzeným ve Věznici Pardubice*. Z tohoto důvodu budu směřovat svůj zájem do **oblasti aktivit poskytovaných odsouzeným ve Věznici Pardubice**. S touto oblastí souvisí otázky číslo 1-3. Odpovědi informantů budou následně rozebrány:

První otázka zkoumala, jak vězni tráví volný čas. Z odpovědí informantů vyplývá, že mezi nejčastější aktivity volného času je zařazen především sport, dále vzdělávací aktivity, do kterých lze zařadit čtení, sledování televizoru nebo popřípadě hraní společenských her. Mezi negativní jevy trávení volného času se informanti shodli na užívání a přeprodej drog, který ve velké míře ovlivňuje život ve věznici. Přestože se jedná o zakázané předměty, balíčky jsou kontrolovány Vězeňskou službou a u odsouzených jsou pravidelně prováděny prohlídky, nedaří se problematiku drog udržet pod kontrolou. Na tento jev poukazuje i I3 – sociální pracovník (dále jen I3), který na dotaz odpovídá „*určitě bych sem zařadil sport, čtení, televizi, hraní společenských her, psaní dopisů, telefonování s blízkými osobami, ale bohužel také obstarávání a ukrytování nepovolených věcí viz. mobilní telefony, drogy, které jsou ve věznici velkým problémem.*“² To samé zmiňuje I6 – kaplan (dále jen I6), který popisuje problém s drogami „*...drogy jsou v naší věznici obrovským problémem, kterým se odsouzení zabavují. Je až neuvěřitelné, jakými způsoby si je obstarávají a pašují.*“ I4 – terapeut (dále jen I4) podotýká, že při trávení volného času se odsouzení snaží zabavit i pomocí kontaktu s rodinou, a to buď formou psaní korespondence, popřípadě telefonickým kontaktem.

Druhá otázka spočívala v zjištění, jak jednotlivé vztahy mezi vězni ovlivňují jejich každodenní život. Všichni informanti se shodují, že se jedná o tzv. „druhý (skrytý) život vězňů“, který se objevuje především při trávení volného času odsouzených. I2 – vychovatel (dále jen I2) zmiňuje, že jde v podstatě o život vězňů v době, kdy vychovatelé a speciální pracovníci ve věznici nejsou. I1 – speciální pedagog (dále jen I1) přidává, že forma tohoto života jsou tzv. „kolchozy“, tedy „*černý obchod, spleťtá pavučina neformálních trhů, jejichž*

---

² Jak již bylo uvedeno v předchozím textu, rozhovory jsem nenahrávala, ale pořizovala jsem si poznámky. Uvedené výpovědi tedy nejsou formou doslovného přepisu, jedná se spíše o parafrázi sdělení, ale z důvodu přehlednosti textu tyto úseky uvádím kurzívou a v uvozovkách.

prostřednictvím vězni směňují a získávají dovolené i nedovolené věci.“ S touto formou se setkává i I3, přičemž rozvíjí danou myšlenku „...kolchoz je většinou seskupení 2–4 solventních vězňů, takzvaně silných jedinců (králů, kingů, barákových, valdičáků, a podobně.), tedy těch, kteří disponují penězi a mají značný vliv. Jejich cílem je ovládat kolektiv vězňů, respektive celou věznici.“ O tom, jak moc si lidé dokážou znepríjemnit pobyt ve věznici se přidává I5 – člen Vězeňské služby (dále jen I5). „Vězni jsou si doslova schopni udělat hotové peklo a nejhorší je, když se zadluží (půjčí si tabák nebo prohrají v kartách), potom musí být i přestěhováni na zcela jinou budovu.“ Všeobecně je známo, že odsouzení se mezi sebou vnímají podle druhu trestné činnosti. Informanti se mezi sebou shodují, že nejtěžší soužití platí v případě odsouzených, kteří se dopustili trestných činů na dětech nebo pohlavním zneužívání. I4 přidává, že osoby, které se dopustily násilných činů mají oproti ostatním velkým respekt. Informanti se zároveň shodují, že mezi odsouzenými vznikají přátelská pouta, která trvají i po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.

Třetí, poslední otázka zkoumá, s jakými tématy se vězni na zaměstnance nejčastěji obrací. Ačkoliv informanti zahrnují široké spektrum své působnosti, informanti se v mnoha tématech shodují. I1, I2 a I5 zmiňují, že mezi nejčastější témata při komunikaci je především řešení návštěv a vycházek, dále pak změnu pracovního zařazení. U I1 a I2 jsou častým tématem podmíněčné propuštění, ale také ekonomické problémy jako je placení výživného, splátek, oddlužení a celkové finanční poradenství. S tím se ztotožňuje i I3, který velmi často zabývá dluhovou problematikou a osobním poradenstvím. Zároveň s odsouzeným řeší rodinné záležitosti, například spolupracuje s OSPOD, pracovníků dětských domovů nebo matrik. Rodinnou tematiku zmiňuje i I6, který zmiňuje, že mezi nejčastější témata lze zařadit návrat k rodině a udržení manželství.

Shrnutí DVO 1: *Jaké aktivity jsou poskytovány odsouzeným ve Věznici Pardubice během běžného dne?*

První dílčí výzkumná otázka zkoumala oblast každodenního života vězňů ve Věznici Pardubice. Poskytnuté informace od informantů následně shrnu. Z odpovědí vyplývá, že každodenní život vězňů spočívá především ve způsobu trávení volného času, který jak se shodují všichni dotazovaní, spočívá především ve sportovních aktivitách, sledování televize, četby, ale také negativních jevů, konkrétně drog, které jsou velkým problémem věznice. I přes časté prohlídky, hlídání obsahů balíčků a celková bezpečnost, se vězni čím dál tím více dostávají do kontaktu s drogami. S tím souvisí i mezilidské vztahy mezi vězni, kde funguje

tzv. skrytý život vězňů. Do formy tohoto života patří i „kolchoz“, jenž ovládá věznicí prostřednictvím obchodování s většinou zakázanými věcmi, do kterých lze zařadit především drogy, tabák, mobilní telefony, alkohol a další. Mezi každodenní starosti odsouzených, s kterými se nejčastěji zaměstnanci potýkají, lze zařadit dluhovou problematiku, pracovní zařazení, možnosti návštěv, ale také edukaci v oblasti rodinných vztahů, jako je udržení manželství, komunikace a vztahy s dětmi a další. Ve většině položených otázek se informanti shodli a je vidět jistá propojenost, ačkoliv pracují na jiných pracovních pozicích.

Druhá dílčí výzkumná otázka (DVO 2) je zaměřena na téma „*jakým způsobem je vyhodnocován program zacházení u odsouzených?*“ Z tohoto důvodu bude **oblast zájmu orientována na realizaci programu zacházení u odsouzených.**

Čtvrtá položená otázka měla zmapovat vyhodnocování programů zacházení u vězňů. Z výpovědí vyplývá, že program zacházení je realizován dle konkrétního zařazení odsouzeného. I1 doslovně odpovídá, že u mladistvého se tato úspěšnost vyhodnocuje jednou za měsíc, jednou za dva měsíce u odsouzených ve výstupním oddílu ostrahy nebo zvýšené ostrahy, jednou za tři měsíce pak u vězňů umístěných do ostrahy a jednou za půl roku u odsouzených umístěných do zvýšené ostrahy. I2 a I3 odpovídají, že program zacházení je stanoven na konkrétní dobu (viz uvedeno výše) a poté je na základě plnění či neplnění programu vyhodnocován. I2 dokonce uvedla konkrétní příklad: „*2x týdně zájmové aktivity – pohybové cvičení, 2x týdně vzdělávací aktivity – všeobecně vzdělávací klub, pracovní aktivity – denní úklid nebo pracoviště, oblast utváření vnějších vztahů – návštěva 1x za měsíc na 3 hodiny, telefonický a písemný kontakt s rodinou apod.*“ I3 zmiňuje, že jednou je pravidelně realizována aktivita dluhového poradenství a finanční gramotnosti v rámci oddílu. I4 zároveň uvádí, že při realizaci programu zacházení jsou zařazeny různé terapeutické aktivity jako je: „*psychodynamická terapie, arteterapie, dramaterapie, imaginace, pohybová terapie a další.*“

Pátá otázka si klade za cíl zjistit o jaké činnosti v rámci programu zacházení je největší zájem. Většina informantů se shoduje, že největší zájem je o sportovní aktivity, ale více než polovina zmiňuje taktéž střední vzdělávací středisko nebo terapeutické aktivity. I4 uvádí, že terapeutické aktivity jsou velmi oblíbené u odsouzených „*překvapuje mě kolik žádostí o terapeutické aktivity vyřizujeme. Nejsou však povoleny pro všechny vězně, pečlivě si vybíráme.*“ I2 poukazuje, že velký zájem je také o vzdělávací aktivity ve středním vzdělávacím středisku, kde si odsouzení mohou doplnit učební obor – kuchař,

popřípadě absolvovat mnoho kurzů mezi které lze zařadit kurz malířských a natěračských prací, kurz včelařství, kurz anglického jazyka a další. Odsouzení o absolvovaném kurzu získají certifikát. I5 zmiňuje také velký zájem o pracovní zařazení odsouzených: „*překvapuje mě, kolik odsouzených má velký zájem pracovat., Samozřejmě je zde spousta dalších, kteří naopak o pracovní aktivity nemají žádný zájem.*“ Následně dodává, že mnozí z nich pracovní aktivity vyhledává, jelikož potřebují platit výživné, dluhové závazky a zároveň se odreagovat od života ve věznici. Pokud je odsouzený zařazený v méně zabezpečené kategorii je zde možnost i opuštění věznice za výkonem povolání což pro spoustu vězňů představuje jakýsi únik a propojení se skutečným světem mimo zdi věznice.

Poslední otázka DVO 2 se informantů dotazovala, *jaké počítačové programy jsou využívány v rámci vytvoření programu zacházení.* Informanti se v odpovědích shodují na počítačových programech SARPO a VIS, které představují hlavní nástroje pro efektivní zacházení s odsouzenými. I1, I2, I3 a I4 zmiňují tyto dva programy, přičemž I5 a I6 programy sice zmiňují, ale dle jejich výpovědí se s nimi moc nedostávají do kontaktu. I4 definuje SARPO jako „*kvalitní a komplexní zprávu o odsouzeném, na níž se podílí psycholog, speciální pedagog, vychovatel, sociální pracovník, lékař, vrchní dozorce, případně další pracovníci věznice, podrobné prostudování veškerých spisů o odsouzeném a pohovor s odsouzeným*“. K vytvoření programu zacházení je využíván VIS neboli vězeňský informační systém. Vzájemná kombinace těchto programů si klade za cíl vytvoření co nejvhodnějších podmínek pro efektivní resocializaci odsouzeného.

Shrnutí DVO 2: Jakým způsobem je realizován program zacházení u odsouzených?

Druhá dílčí výzkumná otázka měla za cíl prozkoumat oblast zájmu orientována na realizaci programu zacházení u odsouzených. Čtvrtá otázka položená informantům měla za cíl zjistit vyhodnocování programů zacházení. V rámci výpovědí bylo možné stanovit, že jednotlivé programy zacházení jsou vyhodnocovány dle konkrétního zařazení vězňů. Kategorie vězňů jsou děleny na mladistvé odsouzené ve výstupním oddílů ostrahy nebo zvýšené ostrahy, následně u vězňů umístěných do ostrahy a u odsouzených umístěných do zvýšené ostrahy. Programy zacházení jsou hodnoceny podle jeho plnění. Další, pátá položená otázka, zkoumala, jaké aktivity jsou nejžádanější v rámci programu zacházení. Z jednotlivých odpovědí je možné zjistit, že mezi nejžádanější lze zařadit sportovní a pracovní aktivity, každopádně velký zájem je také o kurzy či doplnění učebního oboru v rámci středního školícího střediska, terapeutické aktivity či resocializační programy, které nedokáží pokrýt

všechny zájemce. Poslední otázka této sekce mapovala počítačové programy využívané v rámci zacházení s vězni. Všichni z dotazovaných se shodli na dvou hlavních programů, konkrétně na systému SARPO a VIS, ačkoliv ne všichni z dotazovaných s nimi běžně pracují.

Třetí dílčí výzkumná otázka (DVO 3) se zabírá tématem „*jaké stanovisko zaujímají zaměstnanci Věznice Pardubice k resocializačním programům poskytované odsouzeným?*“ Z tohoto důvodu se bude můj zájem soustřeďovat **do oblasti resocializačních programů uplatňovaným u vězňů.**

Sedmá otázka se zaměřovala na tematiku efektivity resocializačních programů z pohledu informantů. Téměř všichni se shodují, že efektivita resocializačních programů není vysoká. I2 zmiňuje, že „*Recidiva odsouzených je až 70 %.*“ I1 a I5 se přiklání k tvrzení, že záleží na dlouhodobosti jednotlivého resocializačního programu, ale především na motivaci odsouzeného. I4 doslova říká, že „*programy napomůžou v orientaci v sobě sama, sebepoznání, zjištění příčiny a důsledku páčání TČ. Můžou nastartovat desistenci, přinejmenším zamyšlení se nad sebou a TČ.*“ I6 se přiklání k názoru, že resocializační program je efektivní pouze do té míry, do jaké má odsouzený motivaci k návratu do společnosti. Za motivaci přitom považuje především rodinné vztahy (manželství, vztahy s dětmi). V případě, že odsouzený nemá dostatečnou vůli pro změnu svého chování a řešení problémů je resocializační program neúčinný. I3 zastává pozitivnější pohled na věc a podotýká, že „*i kdyby z padesáti odsouzených jen jeden již nikdy do věznice nevrátil a žil řádný život, tak byl program efektivní. Jeden napravený odsouzený může znamenat záchranu života (nedopustí se vraždy), záchranu kabečky (nedopustí se loupeže) a to má smysl.*“

Následující osmá otázka spočívala v zjištění, jaké faktory danou efektivitu ovlivňují. Jak již bylo naznačeno v předchozí položené otázce, jedná se především o motivaci jedince k řádnému životu bez opětovného protiprávního jednání. I2 podotýká: „*Jestliže neproběhla žádoucí socializace, odsouzený žil několik let v nevhodném sociálním prostředí, několik let páchal trestnou činností, než došlo k odsouzení, porušoval uložené podmíněné tresty, a nakonec skončil ve věznici v kolektivu pachatelů trestných činů, je skutečně potřeba dlouhodobého programu.*“ K tomuto názoru se připojuje i I1 odpovídající, že nejvíce potřebná je dobrovolnost a motivace. Jedině tyto aspekty dokáží společně s resocializačním programem účelně zapůsobit na odsouzeného s cílem změny chování, uvědomění si důsledků svého jednání a snahy změnit postoje a snažit se o změnu naučených vzorců chování. I4 podotýká, že k faktorům ovlivňující

resocializační programy lze zařadit také intelekt vězně a schopnost sebevzdělávání a práce. Všichni informanti se však víceméně shodují.

Shrnutí DVO 3: *Jaké stanovisko zaujímají zaměstnanci Věznice Pardubice k resocializačním programům poskytovaným odsouzeným?*

Třetí dílčí výzkumná otázka (DVO 3) mapovala oblast resocializačních programů uplatňovaných u vězňů. V rámci sedmé položené otázky, *konkrétně jaká je efektivita resocializačních programů u odsouzených*, z odpovědí jasně vyplývalo, že efektivita v důsledku vysoké recidivy není vysoká (více než polovina informantů zmiňuje sedmdesátiprocentní recidivu). Osmá položená otázka si kladla za cíl zjistit, *jaké faktory ovlivňují danou efektivitu*. Z výpovědí dotazovaných informantů lze shrnout, že efektivita je založena primárně na motivaci odsouzeného, přičemž nejčastější motivací jedinců je především rodina. Mezi další faktory ovlivňující danou efektivitu lze zařadit naučené vzorce chování nebo sociální prostředí, ve kterém vězeň delší dobu pobýval. V těchto případech je nutné zařadit dlouhodobé resocializační programy, které by mohly více zapůsobit na odsouzené a snížit recidivu. Polovina informantů však zmiňuje, že mnoho odsouzených nemá důvod a snahu podstupovat resocializační programy.

6.2.1 Závěrečná interpretace

Hlavní výzkumná otázka praktické části bakalářské práce zjišťovala, *jak zaměstnanci Věznice Pardubice vnímají život vězňů*. Pro její zjištění jsem si následně stanovila další tři dílčí výzkumné otázky, přičemž výzkumné šetření bylo provedeno kvalitativní metodou.

První dílčí výzkumná otázka měla zmapovat, *jaké aktivity jsou poskytované odsouzeným ve Věznici Pardubice během běžného dne*. V této části výzkumu byly informantům položeny otázky, které se zabývaly tím, jak vězni tráví volný čas, s jakými tématy se vězni na zaměstnance nejčastěji obrací, ale také jak jednotlivé vztahy mezi odsouzenými ovlivňují jejich každodenní život. Otázky byly položeny tak, aby probádaly stanovenou oblast, konkrétně oblast aktivit poskytovanou odsouzeným ve Věznici Pardubice.

Druhá dílčí výzkumná otázka zkoumala, *jakým způsobem je realizován program zacházení u odsouzených*. Otázky položené informantům se zabývaly pravidelností programů zacházení u vězňů, o jaké činnosti je v rámci programu zacházení největší zájem, ale také jaké počítačové programy jsou využívány při práci s odsouzenými.

Třetí dílčí výzkumná otázka mapovala, *jaké stanovisko zaujímají zaměstnanci Věznice Pardubice k resocializačním programům poskytovaným odsouzeným*. Otázky zkoumaly, zdali se vězni vyhýbají resocializačním programům a jak zaměstnanci vnímají efektivitu resocializačních programů a co danou efektivitu dle nich ovlivňuje.

Dovoluji si tvrdit, že díky zodpovězeným dílčím otázkám jsem dokázala odpovědět na hlavní výzkumnou otázku a to, *jak zaměstnanci Věznice Pardubice vnímají život vězňů*. Z výpovědí informantů lze usuzovat, že vězni svůj volný čas nejraději tráví využíváním sportovních aktivit, čtením knih, hraní společenských her, popřípadě sledování televize. Velký problém představuje tzv. skrytý život vězňů, který v sobě zahrnuje přeprodej a užívání drog a využívání dalších nelegálních věcí (například zakázaného držení mobilních telefonů a alkoholu). Součástí tohoto skrytého života je i *kolchoz*, který tento problém ještě více rozvíjí. Odsouzení se tak často stávají oběťmi, kdy musí za prohry sloužit svým výhercům. Častým tématem odsouzených je také dluhová a rodinná problematika. Zmíněná rodinná problematika ovlivňuje motivaci odsouzeného pro správnou reintegraci do společnosti. Vzhledem k vysoké recidivě odsouzených, vidí zaměstnanci problém především ve špatně naučených vzorců chování a nevhodném prostředí výchovy, které resocializační programy nejsou schopné v tak krátkém časovém úseku zlepšit. Problém také vidí v kapacitě, jelikož zájem o tyto programy je enormní a zaměstnanci si tak musí z řad vězňů vybírat vhodné adepty.

Dílčí výzkumné otázky mapovaly oblast aktivit poskytovaným odsouzeným, program zacházení a resocializační programy. Jednotlivé oblasti byly v předchozí podkapitole popsány a zhodnoceny.

Vzhledem k tomu, že výzkumné šetření bylo prováděno polostrukturovaným rozhovorem, byly jednotlivé otázky kladeny dle předem stanovené osnovy a dle situace byla jednotlivá témata doplňována.

ZÁVĚR

Cílem bakalářská práce je analyzovat život vězňů ve Věznici Pardubice z pohledu zaměstnanců a také obecně vymezit problematiku výkonu trestu odnětí svobody.

Teoretická část práce se zabývá právním vymezením české legislativy upravující výkon trestu odnětí svobody, včetně zacházení s vězni. Do právního rámce tak lze zařadit Ústavu ČR, Listinu základních práv a svobod, Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, Trestní zákoník, Trestní řád a Zákon o výkonu trestu odnětí svobody. Druhá kapitola pojednává o penologii, jako vědě o trestu a trestání. V rámci podkapitoly je uvedena penitenciární péče zahrnující programy zacházení, ale také vybrané, odborné zaměstnance věznic. Postpenitenciární péče zahrnuje jednotlivé organizace, na které se osoba propuštěná z výkonu trestu může obrátit. Třetí kapitola se zabývá výkonem trest odnětí svobody a tvoří nejrozsáhlejší kapitolu v bakalářské práci. Kapitola obsahuje krátké seznámení s historií vězeňství v Čechách, programem SARPO, který je využíván v českém vězeňském systému. V rámci kapitoly jsou uvedeny jednotlivé typy trestů, včetně ukládání alternativních trestů nebo okolností vylučující protiprávnost, ale také specifické zacházení s odsouzenými jako jsou matky, cizinci, mladiství, či osoba ve výkonu trestu na doživotí. Nastíněna je i problematika účelu a funkce trestu a profilace věznic v České republice, která je rozčleněná do čtyř hlavních kategorií. Poslední podkapitola výkonu trestu odnětí svobody se zabývá skrytým životem vězňů. Čtvrtá kapitola popisuje jednotlivá práva a povinnosti vězňů. Závěrečná kapitola teoretické části je zaměřena na Věznici Pardubice. V rámci kapitoly je v krátkosti uvedena její historie, ale také současnost včetně působících neziskových organizací. Jednotlivé podkapitoly jsou tvořeny resocializačními programy a terapeutickými aktivitami, které jsou poskytovány odsouzeným ve Věznici Pardubice. V závěru kapitoly je uveden její vnitřní řád, který specifikuje jednotlivá práva a povinnosti vězňů a blíže definuje danou věznici.

V praktické části bakalářské práce je definována hlavní výzkumná otázka a tři dílčí výzkumné otázky. Výzkumné šetření bylo prováděno kvalitativní metodou, při níž byl použit polostrukturovaný rozhovor. Hlavní výzkumná otázka se zabývá problematikou, *jak zaměstnanci Věznice Pardubice vnímají život vězňů*, přičemž informanti byly předem určeni odborní zaměstnanci věznice. Dílčí výzkumné otázky byly následně rozebrány a informanti tak zodpověděli všechny dílčí výzkumné otázky, díky kterému, dle mého názoru, byl naplněn hlavní výzkumný cíl práce.

Seznam obrázků a tabulek

Obrázek 1:

Mapa znázorňující věznice, vazební věznice a detenční ústavy v ČR **35**

Tabulka 1:

Vývoj stavů vězněných osob a kapacity jednotlivých věznic **49**

Tabulka 2:

Formulace výzkumných otázek **52**

Tabulka 3:

Seznam informantů **54**

SEZNAM LITERATURY

BAJCURA, Lubomír. *Práva vězně: od vazby po propuštění z trestu odnětí svobody*. Praha: Grada, 1999. ISBN 80-7169-555-6.

ČERNÍKOVÁ V. a kol. *Sociální ochrana – terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2008. ISBN 978 807380-138-0

ČERNÍKOVÁ, V., SEDLÁČEK, V. *Základy penologie pro policisty*. 1 vyd. Praha: Policejní akademie ČR, 2002. ISBN 80-7251-101-

ČERNÍKOVÁ, Vratislava a MAKARIUSOVÁ, Vlasta. *Sociální ochrana*. Vyd. 2. uprav. Praha: Policejní akademie České republiky, 1996. ISBN 80-85981-36-X.

DIRGA, L., J. HASMANOVÁ MARHÁNKOVÁ. 2014. "Nejasné vztahy moci – vězení očima českých dozorců." Sociologický časopis / Czech Sociological Review 50

DRAHÝ, František; HŮRKA, Jindřich a PETRAS, Michal. *SARPO: charakteristiky odsouzených v českých věznicích*. Praha: Vězeňská služba České republiky, 2018. ISBN 978-80-270-5197-7.

HÁLA, Jaroslav a SOUDKOVÁ, Petra. *Jak mluví čeští vězni: místo a úloha vězeňského argotu*. Praha: Vězeňská služba České republiky], 2002. ISBN 80-238-9463-3.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, 407 s. ISBN 80-736-7040-2.

JŮZL, Miloslav. *Penitenciaristika jako věda žalární*. Vydání I. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2017. ISBN 978-80-7452-131-7.

KALÁBOVÁ, Květoslava a Vladimír KALÁB. *Historie zemské donucovací pracovní a věznice pro ženy v Pardubicích*. Praha: Vězeňská služba České republiky, 2005. ISBN 80-239-7661-3.

Koncepce rozvoje vězeňství v ČR: (obnovené vydání). 2., nezm. vyd. Praha: [Vězeňská služba České republiky], 1998. ISBN 80-238-3602-1.

MANDYS, Jan, Daniel BAKEŠ a Jakub CHUDOMEL. *Vězeňský program Pardubice: inovace metodiky*. Praha: Občanské sdružení Romodrom, c2013. ISBN 978-80-260-3736-1

NEDOROST, Libor. *Vězeňství a správa vězeňství v ČR*. 1. vyd. . Brno: Masarykova univerzita, 1995. ISBN 80-210-1114-9

Netík, K.; Netíková, D.; Hájek, S. *Psychologie v právu*, Praha: C.H.Beck, 1997. 140 s. ISBN 80-7179-177-6

NOVOTNÁ, Hedvika; ŠPAČEK, Ondřej a ŠTOVÍČKOVÁ JANTULKOVÁ, Magdaléna. *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Univerzita Karlova, 2019. ISBN 978-80-7571-025-3.

SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie. I. díl, Úvod do teorie trestu a trestání*. Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007 a. ISBN 9788073722036.

VANTUCH, P. *Základy nápravně výchovné činnosti*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987.

ONLINE ZDROJE

ENGELTHALEROVÁ, Lenka. *Sociální práce ve vězeňství*. Online. In: Ministerstvo práce a sociálních věcí. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/953327/DL-vezenstvi.pdf/38e2b578-7141-d26a-6bf0-8fc1079eab90>. [cit. 2024-03-21].

Evropská vězeňská pravidla (Doporučení Rec (2006) 2), Výboru ministrů členským státům k Evropským vězeňským pravidlům. In: Probační a mediační služba ČR, URL: [mezdok_Evropska_vezenska_pravidla.pdf](http://mezdok.Evropska.vezenska.pravidla.pdf) (pmscr.cz), [cit. 2024-03-06].

Generální ředitelství – Historie. Online. Vězeňská služba České republiky. 2024 Dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/historie>. [cit. 2024-03-25].

JURÍČEK, Petr a SMOLÍK, Josef. Interpersonální konflikty mezi osobami ve výkonu trestu odnětí svobody v důsledku ilegální směny. Online. *Bezpečnostní teorie a praxe*. roč. 2024, č. 1. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/379318141_Interpersonalni_konflikty_me_zi_osobami_ve_vykonu_trestu_odneti_svobody_v_dusledku_ilegalni_smeny. [cit. 2024-03-31].

KEŠNEROVÁ, Petra. *Víte, co je postpenitenciární péče?* Online. Benešov. 2016. Dostupné z: <https://www.benesov-city.cz/vite-co-je-postpenitenciarni-pece/d-40524>. [cit. 2024-03-15].

Koncepce vězeňství. Online. Justice.cz. 2024. Dostupné z: <https://justice.cz/web/msp/koncepce-vezenstvi>. [cit. 2024-03-31].

MARTINEK, Michael. *Role sociálního pracovníka a duchovního ve věznici*. Online. Sociální práce. 2012, č. 2, s. 1. Dostupné z: <https://socialniprace.cz/inspirace-pro-praxi/role-socialniho-pracovnika-a-duchovniho-ve-veznici/>. [cit. 2024-03-06].

O vězeňské psychologii s vedoucím psychologem Václavem Jiříčkou. Online. Asociace psychologů bezpečnostních sborů, z.s. 2020. Dostupné z: <https://apbs.cz/o-vezenske-psychologii-s-vedoucim-psychologem-vaclavem-jirickou/>. [cit. 2024-03-07].

Obecný postup – redukce typů věznic. Online. VSCR. 2024. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/obecny-postup>. [cit. 2024-03-30].

PETERKOVÁ, Kamila. *K novele typů věznic*. Online. Epravo.cz. 2016. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/k-novele-typu-veznic-101757.html#:~:text=Dosavadn%C3%AD%20pr%C3%A1vn%C3%AD%20%C3%BAprava%20trestn%C3%ADho%20pr%C3%A1va%20stanovuje%20%C4%8Dty%C5%99i%20typy,s%20ostrahou%20a%20%28iv%29%20v%C4%9Bznice%20se%20zv%C3%BD%C5%A1enou%20ostrahou.> [cit. 2024-03-30].

PETRAS, Michal a HŮRKA, Jindřich. *Základní aspekty hodnocení odsouzených*. Online. České vězeňství. 2006, roč. 14, č. 6, s. 13. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/informacni-servis/ceske-vezenstvi/2006/cv06-2006-1.pdf>. [cit. 2024-03-04].

Práva odsouzeného při výkonu trestu odnětí svobody. Online. Právní linka. Dostupné z: <https://www.pravnilinka.cz/prava-odsouzeneho-pri-vykonu-trestu-odneti-svobody>. [cit. 2024-02-15].

PRAVDOVÁ, Markéta. *Jak se mluví mezi živly*. Online. Akademie věd České republiky. 2015. Dostupné z: <https://www.academia.cz/uploads/media/preview/0001/04/b192e31139ac2240781df46c2b67dc3d55adc2dd.pdf>. [cit. 2024-03-21].

Soudní moc v České republice. Online. Justice.cz. Dostupné z: <https://justice.cz/web/msp/soudy-a-soudci>. [cit. 2024-03-23].

Soudní moc v České republice. Online. Justice.cz. Praha, 2017. Dostupné z: <https://justice.cz/web/msp/soudy-a-soudci>. [cit. 2023-11-29].

VAŠÍČKOVÁ, Jana. Interpretace role sociálního pracovníka v ženské věznici a její prožívání sociálními pracovníky. Online. *Sociální práce*. 2020, s. 1. Dostupné z: <https://socialniprace.cz/profesiogramy/socialni-pracovnik-ve-veznici/>. [cit. 2024-03-05].

Vězni se musí naučit soucítit s oběťmi. Jen trestat nestačí, říká terapeut Zdroj: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/rozhovor-vezensky-terapeut-josef-hruby-veznice-vinarice-projekt-building-bridges.A190417_104722_domaci_lre. Online. IDNES.cz. 2019. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/rozhovor-vezensky-terapeut-josef-hruby-veznice-vinarice-projekt-building-bridges.A190417_104722_domaci_lre. [cit. 2024-03-07].

Věznice Pardubice – Historie. Online. Vězeňská služba České republiky. 2024. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-pardubice/sekce/historie>. [cit. 2024-01-17].

Věznice Pardubice – specializované resocializační programy. Online. Vězeňská služba České republiky. 2024. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-pardubice/sekce/specializovane-resocializacni-programy>. [cit. 2024-02-15].

Věznice Pardubice – Terapeutické aktivity. Online. Vězeňská služba České republiky. 2024. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-pardubice/sekce/terapeuticke-aktivity>. [cit. 2024-03-01].

Věznice Pardubice – Vnitřní řád. Online. Vězeňská služba České republiky. 2024. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/pardubice/ostatni/vr-v-pardubice-listopad-2023.pdf>. [cit. 2024-03-25].

Věznice Pardubice – Základní informace. Online. Vězeňská služba České republiky. 2024. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-pardubice/sekce/zakladni-informace>. [cit. 2024-01-17].

Základní pojmy v trestním řízení. Online. Nejvyšší Státní zastupitelství. Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/vice-o-sz/vse-podstatne-o-trestnim-rizeni/zakladni-pojmy-v-trestnim-rizeni/>. [cit. 2024-03-13].

LEGISLATIVA

ČESKO. Fragment #f1471024 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., ústava České republiky – znění od 1. 6. 2013. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010–2024 [cit. 15. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-1#f1471024>

ČESKO. Fragment #f1471509 usnesení č. 2/1993 Sb., předsednictva České národní rady o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky – znění od 1. 10. 2021. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010–2024 [cit. 15. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-2#f1471509>

ČESKO. Fragment #f3918315 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník – znění od 1. 7. 2023. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010–2024 [cit. 15. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40#f3918315>

ČESKO. Fragment #f2677777 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) - znění od 1. 1. 2024. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS

2010–2024 [cit. 15. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1961-141#f2677777>

ČESKO. Fragment #f2435081 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže) - znění od 1. 1. 2023. In: <i>Zákony pro lidi.cz</i> [online]. © AION CS 2010–2024 [cit. 15. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2003-218#f2435081>

ČESKO. Fragment #f1957310 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů – znění od 1. 1. 2024. In: <i>Zákony pro lidi.cz</i> [online]. © AION CS 2010–2024 [cit. 15. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-169#f1957310>

ČESKO. Fragment #f1455229 zákona č. 555/1992 Sb., České národní rady o Vězeňské a justiční strážní České republiky – znění od 1. 2. 2022. In: <i>Zákony pro lidi.cz</i> [online]. © AION CS 2010–2024 [cit. 15. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-555#f1455229>

ČESKO. Fragment #f1994438 vyhlášky č. 345/1999 Sb., Ministerstva spravedlnosti, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody – znění od 1. 1. 2024. In: <i>Zákony pro lidi.cz</i> [online]. © AION CS 2010–2024 [cit. 15. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-345#f1994438>